

FÒRUM VALENCIÀ PER A L'ABOLICIÓ DE LA PROSTITUCIÓ: MESURES I PROPOSTES PER A ERRADICAR-LA

**GENERALITAT
VALENCIANA**

Conselleria de Justícia,
Interior y Administración Pública

ÍNDEX

Introducció

Eix 1. Normativa estatal: propostes i modificacions

- 1.1. Reconeixement de la prostitució com a forma de violència cap a la dona
- 1.2. Elaboració d'una llei estatal abolicionista de totes les formes de prostitució i explotació sexual
- 1.3. El tràfic amb fins d'explotació sexual
- 1.4. El proxenetisme en el Codi Penal
- 1.5. El lucre a costa de la prostitució aliena
- 1.6. La sanció de la demanda
- 1.7. La situació de les dones estrangeres en situació d'irregularitat administrativa
- 1.8. La regulació de la seguretat ciutadana

Eix 2. Normativa autonòmica: propostes i modificacions

- 2.1. Reconeixement de la prostitució com a forma de violència cap a la dona
- 2.2. Les activitats i els espectacles públics
- 2.3. Normativa relativa a carreteres

Eix 3. Normativa municipal: propostes i modificacions

Eix 4. Detecció, identificació i acreditació de les víctimes d'explotació sexual

- 4.1. Detecció de les víctimes d'explotació sexual
- 4.2. Identificació de totes les víctimes d'explotació sexual
- 4.3. Identificació formal de víctimes de tràfic amb fins d'explotació sexual
- 4.4. Acreditació de la condició de víctima

Eix 5. Drets i recursos per a garantir l'eixida de la prostitució

- 5.1. La garantia de l'accés als drets i recursos
 - 5.1.1. Xarxa pública de serveis
 - 5.1.2. Assistència integral
- 5.2. Drets i recursos

- 5.2.1. Accés a la informació
- 5.2.2. Inserció laboral
- 5.2.3. Accés a l'assistència sanitària
- 5.2.4. Accés a l'habitatge
- 5.2.5. Prestacions econòmiques
- 5.3. Coordinació estatal, autonòmica, provincial i municipal

Eix 6. Sensibilització i formació

- 6.1. Campanyes de sensibilització
- 6.2. Formació

Referències

Annexos

València, 21 de desembre de 2021.

El Fòrum Valencià per a l'Abolició de la Prostitució es va crear per la Resolució¹ de 25 de febrer de 2021, de la consellera de Justícia, Interior i Administració Pública, amb la finalitat d'analitzar, diagnosticar i proposar les possibles modificacions en l'àmbit normatiu, així com les mesures a adoptar per a abolir la prostitució en el marc competencial de la Generalitat Valenciana. Concretament, l'objecte de treball del Fòrum és elaborar les mesures que garantisquen adequadament els drets de les persones víctimes de tràfic i explotació sexual per a la seua protecció social efectiva, així com la proposta de reformes legislatives i administratives que permeten erradicar la prostitució.

Inicialment es van constituir dos grups de treball, per a, d'una banda, estudiar, diagnosticar i proposar les possibles modificacions normatives, i, d'altra banda, analitzar la protecció dels drets i la protecció de les víctimes d'explotació sexual des d'una perspectiva integral. Aquests grups de treball, integrats per més de trenta persones expertes (detallades en els annexos I i II) professionals pertanyents a administracions públiques, entitats, ONG, universitats i altres institucions, s'han reunit durant els mesos d'abril, maig i juny de 2021.

Les propostes formulades per les persones expertes en aquestes sessions, així com la seua justificació i extractes dels diagnòstics efectuats, queden recollides en el present document, articulades en 6 eixos. Els eixos versen sobre les propostes i la modificació de la normativa estatal, autonòmica i municipal, la detecció i la identificació de víctimes d'explotació sexual, els drets i recursos necessaris per a garantir l'eixida de la prostitució, i la sensibilització i formació en diferents àmbits de la societat. Les mesures proposades estan estretament relacionades entre si, algunes són complementàries i altres s'han plantejat de manera alternativa.

La redacció material del text l'han duta a terme Ana Calvo Sierra i Mónica Díaz Megías amb el suport del personal de la Conselleria de Justícia, Interior i Administració Pública. No obstant això, aquest és un document subjecte a actualització constant, que pretén donar resposta a tots els canvis i les novetats que sorgisquen en la matèria. Qualsevol suggeriment pot remetre's a: forumprostitucio@gva.es.

Paral·lelament, s'han elaborat dos estudis per a millorar el coneixement sobre la prostitució a la Comunitat Valenciana. D'una banda, un equip d'investigació de la Universitat de València, dirigit pel professor Antonio Ariño, ha desenvolupat una investigació per a conèixer la situació de la prostitució en la nostra Comunitat. D'altra banda, el Centre Crímina, de la Universitat Miguel Hernández d'Elx, dirigit pel professor Fernando Miró i en col·laboració amb la Direcció General d'Anàlisi i Polítiques Públiques, ha realitzat una enquesta sobre percepcions i actituds socials cap a la prostitució i la seua regulació.

¹ RESOLUCIÓ de 25 de febrer de 2021, de la consellera de Justícia, Interior i Administració Pública, per la qual es crea i es regula la composició i funcionament del Fòrum Valencià per a l'Abolició de la Prostitució. https://dogv.gva.es/datos/2021/03/01/pdf/2021_1857.pdf.

Introducció

La prostitució suposa, en si mateixa, una violació de drets humans. És una mostra de la submissió d'una persona a una altra en funció del seu sexe i s'assenta sobre una asimetria de poder sociosexual: les persones en situació de prostitució són la majoria dones i xiquetes (entorn del 95 %)²; mentre que les persones consumidores de sexe de pagament, d'ara en avant prostituïdors, així com les persones que obtenen algun benefici de la prostitució aliena, són majoritàriament homes (99,7 %)³. A Espanya, segons dades oficials, l'any 2003 un de cada quatre homes espanyols entre 18 i 49 anys va manifestar haver mantingut relacions sexuals pagant "almenys una vegada en la vida"⁴; en 2009, el percentatge d'homes de 16 anys i més que va reconèixer haver tingut relacions sexuals pagant al llarg de la vida va ser d'un 31 %⁵. Segons la investigació desenvolupada en 2021 per Crímina, de la Universitat Miguel Hernández, al voltant d'un de cada cinc homes valencians declaren haver pagat per sexe al llarg de la seua vida.

És evident que el tràfic de dones, l'explotació sexual, el proxenetisme i la corrupció de menors són fets delictius tipificats en el nostre Codi Penal com a molt greus, ja que afecten drets fonamentals. Aquests delictes, no obstant això, tenen com a objectiu proveir la prostitució, que constitueix un negoci lucratiu per a qui els comet. D'acord amb això, s'entén que la causa del tràfic i de l'explotació sexual és la demanda i el consum de prostitució. Si volem abordar aquests delictes, sens dubte hem d'incidir sobre la causa, plantejant un procés dirigit a l'abolició de la prostitució, amb una finalitat més àmplia que la de previndre la comissió d'aquests delictes tan greus. Hem de tindre en compte totes les dones en contextos de prostitució, no només les que estan controlades per xarxes, traficants i proxenetes; sinó també aquelles que, sense estar vinculades a un delicte concret, s'han vist abocades a la prostitució a causa de les seues circumstàncies personals de vulnerabilitat social, fragilitat personal o necessitat. Aquestes dones, de la situació de prostitució de les quals no es lucra directament un tercer, es troben igualment sotmeses a aquesta violació de drets, a través dels prostituïdors o demandants de prostitució, que s'aprofiten de la seua situació de vulnerabilitat.

La tolerància respecte del que en l'imaginari col·lectiu es considera "prostitució voluntària" per compte propi, basada en la llibertat de les decisions individuals dels subjectes (dones majoritàriament), dilueix la discriminació estructural sobre la qual se sustenta la prostitució, que coadjuva a la seua normalització social i, per tant, jurídica, i equipara la

² Pla integral de lluita contra el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual (2015-2018), pàg. 34; Resolució del Parlament Europeu, de 26 de febrer de 2014, sobre explotació sexual i prostitució i el seu impacte en la igualtat de gènere (2013/2103(INI)) P7_TA (2014)0162.

³ Ponència per a elaborar un dictamen informatiu sobre la situació actual de la prostitució al nostre país. *Butlletí Oficial de les Corts Generals*, 13 d'abril de 2007, núm. 367.

⁴ Enquesta de salut i hàbits sexuals, 2003. Institut Nacional d'Estadística, en virtut d'un acord de col·laboració amb el Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat.

⁵ Enquesta nacional de salut sexual núm. 2780, 2009. Centre d'Investigacions Sociològiques.

prestació de serveis sexuals amb una ocupació professional autònoma qualsevol⁶. No obstant això, no és possible parlar de prostitució exercida lliurement quan sempre concorren factors com la vulnerabilitat o la necessitat de les dones prostituïdes. Com indica De Miguel (2012), “la democràcia posa límits als contractes «voluntaris» que, en societats caracteritzades per la desigualtat signarien, sens dubte, els més desfavorits”⁷. L’observança dels valors i principis constitucionals, juntament amb l’articulació jurídica dels drets fonamentals, permeten posar límits al lliure consentiment quan l’objecte de transacció econòmica plana sobre el cos de les dones⁸ i quan aquesta vulnera drets tan bàsics com la igualtat, la integritat física i moral o la intimitat.

En 2014, el Parlament Europeu va aprovar una resolució en la qual reconeixia que la prostitució i la prostitució forçosa “és al mateix temps causa i conseqüència de la desigualtat de gènere” i les considerava com a “formes d’esclavitud incompatibles amb la dignitat de la persona i amb els seus drets fonamentals”⁹. En aquesta línia, aquest document pren com a punt de partida la defensa dels drets humans i dels drets de les dones, i proposa mesures que van més enllà de l’àmbit sancionador per incorporar un enfocament integral i inclou que garantisca la defensa i la protecció de totes les dones en situació de prostitució.

Per tot el que s’ha exposat, el present document pretén abordar el fenomen de la prostitució entenent que no hi ha distinció entre prostitució forçosa i voluntària, i que totes les dones en situació de prostitució són víctimes de violència cap a la dona, en virtut del que s’estableix en el Conveni del Consell d’Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra les dones i violència domèstica (conegut com a Conveni d’Istanbul)¹⁰. Segons aquest conveni, la violència de gènere ha d’incloure qualsevol manifestació de violència contra la dona per raó de sexe que comporte violència física, psicològica, econòmica, sexual i abusos sexuals, amb inclusió de les víctimes de prostitució i de delictes sexuals.

Al llarg del text es fa referència als conceptes d’explotació sexual, tràfic d’éssers humans amb fins d’explotació sexual i prostitució, termes que a vegades poden presentar diferències, com és el cas de la seua tipificació en el Codi Penal. No obstant això, considerem que són conceptes que formen part de la mateixa realitat. Per això, per a evitar redundàncies, a vegades utilitzem únicament un dels termes de manera genèrica. No

⁶Torres Díaz, M. C. (2020). “Prostitución y derechos de las mujeres. Una mirada crítica desde la dogmática jurídica en torno a la corporeidad sexual de las mujeres”. En Benavente Moreda, P. (coord.) (2020). *Mujeres y Derechos. Una discusión jurídica sobre reproducción, sexualidad y género*, Marcial Pons, col. Biblioteca de Gobernanza y Derechos Humanos, Madrid, pàg. 229.

⁷De Miguel, A. (2012). “La prostitución de mujeres, una escuela de desigualdad humana”. *Revista Europea de Derechos Fundamentales*, 19, 49-74.

⁸Torres Díaz, M. C. (2020). “Prostitución y derechos de las mujeres. Una mirada crítica desde la dogmática jurídica en torno a la corporeidad sexual de las mujeres”. En Benavente Moreda, P. (coord.) (2020). *Mujeres y Derechos. Una discusión jurídica sobre reproducción, sexualidad y género*, Marcial Pons, col. Biblioteca de Gobernanza y Derechos Humanos, Madrid, pàg. 229.

⁹Resolució del Parlament Europeu, de 26 de febrer de 2014, sobre explotació sexual i prostitució i el seu impacte en la igualtat de gènere (2013/2103(INI)). Disponible en: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014IP0162&from=ES>

¹⁰Conveni del Consell d’Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra la dona i la violència domèstica, fet a Istanbul l’11 de maig de 2011. Disponible en: <https://rm.coe.int/1680462543>.

obstant, cal puntualitzar que quan en el text s'utilitza el terme "tràfic", ens referirem sempre al tràfic amb fins d'explotació sexual.

Eix 1. Normativa estatal: propostes i modificacions

La situació jurídica de la prostitució a Espanya és molt ambigua, atès que no està reconeguda legalment ni prohibida *per se*. D'una banda, hi ha tipus penals que tracten de sancionar conductes quan la prostitució és clarament coercitiva i, d'altra banda, hi ha normativa que aborda el fenomen de manera indirecta. En la pràctica això deriva en una resposta jurídicopolítica deficient, ja que resulta molt difícil enjudiciar el proxenetisme no coactiu, es criminalitza les dones prostituïdes, s'eximeix de responsabilitat penal el prostituïdor i, sobretot, genera un embolic legislatiu en matèria de protecció de les víctimes. Les conseqüències d'aquesta situació són flagrants, i originen al nostre país un creixement exponencial de la indústria del sexe, la banalització de la prostitució i la impunitat del consum.

En aquest eix s'aborden els diferents àmbits on es regula la prostitució a Espanya en funció de la matèria, i les propostes formulades per a instar l'aprovació de mesures de caràcter estatal. Els diferents apartats d'aquest eix s'han inspirat, entre altres, en les mesures dutes a terme pels models abolicionistes ja existents en altres països, especialment els models pioners suec¹¹ i francès¹².

En línies generals, aquests models es caracteritzen per la creença que la prostitució es basa sempre en alguna mena de coerció, ja que presumeix una falta d'elecció real per part de la dona, atesa la situació de vulnerabilitat en què es troba i, per tant, la considera una forma més de violència de gènere contra la dona. Així doncs, les claus dels models abolicionistes, que aspiren a la fi de la prostitució, es basen fonamentalment en la persecució del proxenetisme, des d'una perspectiva penal; en la sanció de la demanda i compra de sexe; i en la despenalització i protecció de les víctimes, que són totes les dones que es troben en situació de prostitució.

Tant Suècia com França van revisar l'aplicació de la normativa abolicionista i el seu impacte anys després d'aprovar-la, i aquests van ser alguns dels resultats:

¹¹ El maig de 1998, el Parlament Suec va adoptar una llei contra la violència masclista, titulada "La pau de les dones", ("Kvinnofrid"), que incloïa un nombre important de mesures legals i polítiques per a previndre i erradicar totes les violències contra les dones, la *Government Bill 1997/98:55 –The Violence Against Women Act*. Aquesta llei es va integrar en el Codi Penal en 2005.

¹² L'abril de 2016, el Parlament Francès va aprovar la seua llei destinada a enfortir la lluita contra el sistema de prostitució i fer costat a les prostitutes (*LOI n° 2016-444 du 13 avril 2016 visant à renforcer la lutte contre le système prostitutionnel et à accompagner les personnes prostituées*). Disponible en: <https://www.assemblee-nationale.fr/14/ta/ta0716.asp>.

- A Suècia, l'avaluació duta a terme en 2010¹³ (més de 10 anys després de l'aprovació de la llei) va llançar les conclusions següents: la prostitució de carrer havia descendit a la meitat; no havien augmentat les activitats lligades a la prostitució, ni s'apreciava un increment de la prostitució en establiments tancats; la prostitució en Internet va augmentar, però presumiblement pel desenvolupament de les noves tecnologies; la llei no va tindre efectes negatius en les persones prostituïdes, atès que des de l'aprovació cap dona prostituïda va ser assassinada, ni penalitzada de cap manera per l'exercici de la prostitució; i, finalment, la legislació gaudia d'una aprovació popular important, ja que més del 75 % de la població la validava.
- La llei francesa, aprovada en 2016, es va revisar en 2019 en Comissió Interministerial entre les administracions de Justícia i l'Administració General i Assumptes Socials, d'on es va obtenir un extens informe¹⁴. Aquestes són algunes de les conclusions que es van presentar: augment del 54 % en els processos de lluita contra el tràfic d'éssers humans; augment per set del nombre d'indemnitzacions per a les víctimes del proxenetisme i el tràfic; 395 persones (xifra de juny de 2020) s'han beneficiat d'una via per a eixir de la prostitució, fet que dona lloc al dret a un permís de residència, accés prioritari a l'habitatge i assistència financera; prop de 5.000 prostituïdors han sigut multats des que es va aprovar la llei; i la llei ha permès reassignar 2,35 milions d'euros dels fons confiscats a proxenetes per a fer costat a les dones prostituïdes. A més, diverses associacions que treballen amb dones prostituïdes van elaborar el febrer de 2021 un informe conjunt sobre l'impacte de la llei i la situació de la prostitució a França¹⁵, en el qual es recull, entre moltes altres conclusions, que la percepció de la prostitució està evolucionant favorablement, ja que les dones prostituïdes han deixat de ser percebudes com a criminals per a ser vistes com a víctimes de violència sexual.

OBJECTIUS:

- Reconèixer la prostitució i l'explotació sexual com a formes de discriminació del sistema sexe/gènere i com a formes de violència de gènere i de vulneració específica dels drets de les dones, com la vida, la integritat física i moral, la intimitat personal i familiar, la igualtat i la llibertat, el treball, la salut, etc.
- Erradicar la distinció entre prostitució lliure i coactiva per entendre que és sempre una pràctica que atempta contra la dignitat i la integritat física i moral de les dones i, per tant, no pot estar legalment emparada sota la llibertat individual.

¹³ Swedish Institute (2010). Informe sobre l'avaluació de la implementació de la llei a Suècia. Disponible en: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/ban-against-purchase-sexual-services-evaluation-1999-2008_en.

¹⁴ Inspection Générale de l'Administration, Inspection Générale des Affaires Sociales et Inspection Générale de la Justice (2019). Evaluation de la loi du 13 avril 2016 visant à renforcer la lutte contre le système prostitutionnel et à accompagner les personnes prostituées.

¹⁵ Fédération des Actrices et Acteurs de Terrain et des Survivantes de la prostitution aux côtés des personnes prostituées (2021). Analyse des associations de terrain sur l'impact de la loi du 13 avril 2016 et recommandations pour une phase II.

1.1. Consideració de la prostitució com a forma de violència cap a la dona

La consideració de la prostitució com a forma de violència contra les dones per raons de gènere i, per tant, vulneradora de drets fonamentals, permet enfocar-ne l'abordatge jurídic des dels estàndards de protecció més alts: principi *pro persona*, principi *pro actione*, principi de reparació integral, etc. Així mateix, el concepte de discriminació que recull la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona¹⁶ —d'ara en avant CEDAW, per les sigles en anglés—, així com el desenvolupat en l'àmbit europeu i normatiu intern, insta els poders públics a eliminar qualsevol forma de discriminació per raó de sexe. Una conducta i/o acte serà discriminatòria en la mesura que supose una distinció, exclusió o restricció basada en el sexe i que tinga per objecte i/o resultat menyscar o anul·lar el gaudi o l'exercici per la dona dels drets humans i les llibertats fonamentals en les esferes política, econòmica, social, cultural i civil o en qualsevol altra esfera.¹⁷

OBJECTIU: incloure la prostitució com una forma de violència contra les dones en el marc legal estatal i, per tant, estendre a les víctimes de prostitució els drets actualment reconeguts a les víctimes de violència de gènere.

JUSTIFICACIÓ: la prostitució representa una forma d'esclavitud incompatible amb la dignitat de la persona i amb els seus drets fonamentals, les víctimes de la qual són principalment les dones i la pràctica totalitat d'usuaris demandants són homes¹⁸. Per això, la prostitució és inequívocament una manifestació de la violència contra les dones subordinades als homes i utilitzades com a mera mercaderia aprofitant la seua situació de necessitat o de vulnerabilitat. En aquest sentit, s'ha d'actuar de la mateixa manera que en els supòsits de violència de gènere per a proporcionar accés a drets i recursos. És a dir, aquest accés no ha de condicionar-se a l'existència d'un delictes i s'ha de fer un acostament a les dones per a evitar possibles situacions de violència²⁰.

¹⁶ Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona. Adoptada i oberta a la signatura i ratificació, o adhesió, per l'Assemblea General en la seua resolució 34/180, de 18 de desembre de 1979. Disponible en: <https://www.ohchr.org/SP/ProfessionalInterest/Pages/CEDAW.aspx>

¹⁷ Torres-Díaz, M. C. (2020). "Prostitución y teoría jurídica feminista: sobre mujeres, cuerpos y derechos". En L. Suárez Llanos (coord.), (2020). *Libres, dignas e iguales. Las claves jurídico críticas de la prostitución y el trabajo sexual*, Tirant lo Blanch, col. Monografías, València, pàgs. 144-145.

¹⁸ Honeyball, M. (2014). Informe sobre explotación sexual y prostitución y su impacto en la igualdad de género (2013/2103(INI)). Comissió de Drets de la Dona i Igualtat de Gènere. Parlament Europeu.

MESURES:

1) Incorporació de la prostitució i el tràfic amb fins d'explotació sexual com a manifestacions de violència de gènere en la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere¹⁹.

Justificació: és una mesura que preveu en el Pacte d'Estat contra la Violència de Gènere de 2017²⁰, i que reclama el moviment feminista abolicionista. Malgrat que la prostitució i l'explotació sexual constitueixen una de les formes més extremes de violència contra les dones, les víctimes no són reconegudes per la Llei 1/2004 i, per tant, no gaudeixen de la protecció i els drets que aquesta atorga.

2) Inclusió dels fills i filles de les dones prostituïdes com a víctimes de violència en la Llei 1/2004²¹.

Justificació: com ocorre en altres casos que recull la Llei 1/2004, els fills i filles de les víctimes d'explotació sexual també són víctimes directes d'aquesta violència. L'atenció i protecció ha de donar-se de manera unitària, per a les dones i les seues filles i fills, ja que moltes dones tenen menors que depenen d'elles.

3) Incorporació de la prostitució i el tràfic com a formes de discriminació en els aspectes concernents a les prohibicions de la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, d'igualtat efectiva de dones i homes²².

Justificació: el concepte de discriminació que recull la CEDAW, així com el desenvolupat en l'àmbit europeu i normatiu intern, insta els poders públics a eliminar qualsevol forma de discriminació per raó de sexe. Una conducta i/o acte serà discriminatori en la mesura que supose una distinció, exclusió o restricció basada en el sexe que tinga per objecte i/o resultat menyscar o anul·lar el gaudi o exercici per la dona dels drets humans i les llibertats fonamentals en les esferes política, econòmica, social, cultural i civil o en qualsevol altra esfera.

¹⁹ Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere. BOE núm. 313, de 29/12/2004. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/lo/2004/12/28/1/con>.

²⁰ "La visualització i atenció de les formes de violència de gènere fora del context de parella o exparella. Es prestarà atenció especial a la violència sexual, al tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual, a la mutilació genital femenina i als matrimonis forçats." Eix 8 del Pacte d'Estat contra la Violència de Gènere, 2017.

²¹ La Llei orgànica Abolicionista del sistema prostitucional, d'ara en avant LOASP, redactada i promoguda per la Plataforma Estatal d'Organitzacions de Dones per l'Abolició de la Prostitució, recull aquesta proposta en l'article 23.

²² Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes. BOE núm. 71, de 23/03/2007. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/lo/2007/03/22/3/con>.

4) Revisió de la Llei 1/1996, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta²³, article 2. g²⁴, amb la finalitat de dispensar a les dones prostituïdes el mateix marc de protecció i accés a la justícia com a víctimes de violència de gènere.

Justificació: l'article 2.g preveu l'àmbit personal d'aplicació de la llei, paràgraf que reconeix el dret d'assistència jurídica gratuïta a les víctimes de violència de gènere, independentment dels seus recursos per a litigar. D'acord amb el Conveni d'Istanbul, ha de fer-se extensiva aquesta garantia a les víctimes de tràfic, explotació sexual i prostitució²⁵.

5) Inclusió de les dones prostituïdes dins de les víctimes que poden participar en el procés d'execució de les resolucions judicials de la Llei 4/2015, de 27 d'abril, Estatut de la víctima del delict²⁶.

Justificació: la finalitat és que s'incloga de manera específica, en els fets relacionats amb la violència de gènere, tots aquells que deriven de la mercantilització de les dones, especialment l'explotació de la prostitució aliena i altres formes d'explotació sexual en el Reial decret 840/2011, de 17 de juny²⁷.

6) Extensió dels drets que recullen de l'Estatut de la víctima a les víctimes d'explotació sexual, especialment:

- Mesures de protecció en fase d'investigació (art. 25. 1)
- Mesures de protecció en fase d'enjudiciament (art. 25. 2)
- L'aplicació de la preconstitució de la prova des d'un enfocament victimològic basat en l'especial vulnerabilitat de la víctima.

²³ Llei 1/1996, de 10 de gener, d'assistència jurídica gratuïta. BOE núm. 11, de 12/01/1996. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/l/1996/01/10/1/con>.

²⁴ "Independentment de l'existència de recursos per a litigar, es reconeix el dret d'assistència jurídica gratuïta, que se'ls prestarà immediatament, a les víctimes de violència de gènere, de terrorisme i de tràfic d'éssers humans en aquells processos que tinguen vinculació, deriven o siguen conseqüència de la seua condició de víctimes, així com a les persones menors d'edat i les persones amb discapacitat necessitades de protecció especial quan siguen víctimes de delictes d'homicidi, de lesions dels articles 149 i 150, en el delict de maltractament habitual previst en l'article 173.2, en els delictes contra la llibertat, en els delictes contra la llibertat i indemnitat sexual i en els delictes de tràfic d'éssers humans."

²⁵ Criteri adoptat pel Consell Assessor d'Assistència Jurídica Gratuïta de la Comunitat Valenciana en la reunió celebrada el 14 de maig de 2021.

²⁶ Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delict. BOE núm. 101, de 28/04/2015. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/l/2015/04/27/4/con>.

²⁷ Reial decret 840/2011, de 17 de juny, pel qual s'estableixen les circumstàncies d'execució de les penes de treball en benefici de la comunitat i de localització permanent en centre penitenciari de determinades mesures de seguretat, així com de la suspensió de l'execució de les penes privatives de llibertat i substitució de penes. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/rd/2011/06/17/840/con>.

Justificació: són mesures necessàries per a protegir la dona i evitar els efectes revictimitzadors que el procés pugui comportar.

1.2. Elaboració d'una llei estatal abolicionista de totes les formes de prostitució i explotació sexual

L'abolició de la prostitució ha de partir, independentment que la demanda, el proxenetisme, el tràfic o qualsevol altra conducta estiguen penalitzats, del fet que hi ha una violació de drets humans fonamentals i que, per tant, cal promoure'n l'erradicació.

OBJECTIU: elaborar una llei abolicionista des d'un enfocament de drets humans, seguint el model de Suècia i França.

JUSTIFICACIÓ: abordar la prostitució des d'un enfocament de drets humans i de promoció de la igualtat, suposa l'obligació indiscutible d'acció per part dels poders públics, garants dels drets fonamentals, independentment que les conductes constituïsquen fets delictius. En aquest sentit, l'Estat espanyol ha assumit compromisos internacionals en matèria de drets humans i de protecció davant de la violència contra les dones i, per tant, ha de respondre amb mesures concretes per a garantir que no se'n produeixi la vulneració. A més, encara que concórreguen situacions evidents de violència o coacció, l'atenció a totes les dones en contextos de prostitució, fins i tot aquelles que hi han arribat sense estar sota el control de terceres persones, està justificada sense necessitat d'analitzar la validesa del consentiment. Això és, sense analitzar si està viciat per haver-hi hagut no només violència o amenaces, sinó el més complicat, necessitat o vulnerabilitat, perquè tota situació de prostitució suposa la violació del dret més bàsic, la igualtat. Aquest enfocament des dels drets humans acabaria amb el qüestionament de la voluntat de les dones i evitaria la normalització del consum de prostitució.

MESURES:

7) Adopció d'una llei abolicionista integral que contingui mesures de persecució de totes les formes de proxenetisme, sanció de la demanda, protecció de les víctimes i accions de prevenció (sensibilització, educació, formació).

Justificació: una llei integral de tràfic resulta insuficient per a erradicar la prostitució, que afecta milers de dones al nostre país. Es necessita una llei abolicionista que no diferencii tràfic de prostitució per ser realitats indissociables; una llei específica contra el sistema prostitucional que descriminalitzi totalment les dones prostituïdes i que sancioni degudament el prostituïdor i el proxeneta, acompanyada de polítiques públiques que assegurin una assistència integral de la víctima.

8) Revisió de l'LO 1/2002, de 22 de març, reguladora del dret d'associació²⁸.

Justificació: en l'objectiu de crear un marc jurídic abolicionista no s'ha de facilitar ajuda o subvenció a cap organització i associació que promoga la prostitució, la pornografia o altres formes d'explotació sexual, o normalitze la prostitució.

1.3. El tràfic amb fins d'explotació sexual

El tràfic, com a avantsala, via i mitjà de les formes actuals d'esclavitud, representa uns dels delictes més complexos del món contemporani en els quals les víctimes veuen minvats els seus drets més essencials. No obstant això, malgrat la seua magnitud, es té poca informació estadística, conseqüència no només de la implicació d'estructures delictives complexes —fins i tot quan el delicte no el comet una xarxa de delinqüència organitzada— situades, en la majoria dels casos, en diferents països, sinó també per les dificultats en la detecció de les víctimes, dones en la majoria amb una difícil situació administrativa de residència, que veuen amb desconfiança les autoritats i són reticents a denunciar o col·laborar per por de les represàlies²⁹.

Les organitzacions i xarxes que controlen el tràfic i l'explotació sexual operen en la il·legalitat, la clandestinitat i de manera opaca. Resulta impossible, per tant, conèixer el volum de diners que manegen. No obstant això, ateses les estimacions de diferents organitzacions internacionals, es pot parlar d'un negoci multimilionari que funciona com a economia submergida³⁰.

OBJECTIU: erradicar el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual i protegir les víctimes.

JUSTIFICACIÓ: hi ha una necessitat d'abordar el tràfic des d'una perspectiva més àmplia, amb un enfocament des del dret internacional penal. Es considera insuficient la mera aplicació de les disposicions incriminadores i, per tant, ha de desenvolupar-se una estratègia nacional que desplaça el centre de gravetat i faça efectiva a Espanya una política de 3P (prevenció, protecció i persecució) en matèria de tràfic, intensificant la cooperació internacional a través de convenis de col·laboració amb els països d'origen.

²⁸ Llei orgànica 1/2002, de 22 de març, reguladora del dret d'associació. BOE núm. 73, de 26 de març de 2002, pàgines 11981 a 11991 (11 pàgs.). Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/lo/2002/03/22/1>.

²⁹ Guisasola, C. (2019). "Formas contemporáneas de esclavitud y trata de seres humanos: una perspectiva de genero". Estudios Penales y Criminológicos, vol. XXXIX, pàgs. 175-215. Disponible en: <http://dx.doi.org/10.15304/epc.39.5760>.

³⁰ UNODC (2020). Informe mundial sobre el tràfic de persones. Disponible en: www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/glotip.html.

MESURES:

9) Elaboració d'una llei integral de tràfic de persones i, en particular, amb fins d'explotació sexual.

Justificació: la raó principal per a aprovar una llei integral es basa en la dispersió existent en les normes que regulen els diferents aspectes que afecten les víctimes del delictes de tràfic i en particular de l'explotació sexual, fet que dificulta el seu tractament eficaç. La llei integral és una tècnica de codificació que respon a les necessitats de transversalitat que reclamen les situacions exposades. Així mateix, en la línia del que ja s'ha proposat des de la Comissió d'Igualtat del Consell General del Poder Judicial en la seua Guia de criteris d'actuació judicial davant del tràfic³¹, aquesta llei establiria els mecanismes adequats de cooperació i coordinació pluriinstitucional.

10) Millora de l'obtenció i l'anàlisi de dades: la llei ha d'exigir que es proporcionen dades desagregades i que es duga a terme un seguiment de les intervencions policials de desarticulació de xarxes de tràfic.

Justificació: una llei integral també hauria d'incloure un precepte o una disposició en què s'establisca l'obligació de l'Administració de proporcionar dades rellevants, entre aquestes dades sobre detecció, identificació i aplicació de l'article 59 bis de la Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seua integració social³². D'altra banda, resultaria molt aclaridor un seguiment de les intervencions policials de desarticulació de xarxes de tràfic per a conèixer la destinació d'aquelles persones en situació de risc, a quantes se'ls va aplicar l'article 59 bis amb possibilitat de retorn assistit o regularització, quantes van ser expulsades i quantes posades en llibertat sense aplicació de l'article 59 bis. En l'anàlisi de dades hauria de valorar-se el fet que la desarticulació de xarxes de tràfic i la persecució de la immigració irregular correspon al mateix cos policial. Això comporta la possibilitat que es donen interessos contraposats, per exemple, una operació que ha sigut un fracàs com a lluita contra el tràfic pot ser un èxit des de la perspectiva de la lluita contra la immigració irregular.

11) Ajust de les penes del delictes de tràfic i del de prostitució, prenent en consideració la major gravetat del delictes d'explotació.

Justificació: per part d'algunes persones expertes es planteja el dubte de la proporcionalitat correcta entre aquestes penes. El màxim de pena del delictes de prostitució que preveu l'article 187.1 CP és de 5 anys de presó, que coincideix amb el mínim del tràfic (de 5 a 8 anys de presó).

³¹ Guia de criteris d'actuació judicial enfront del tràfic (2018). Comissió d'Igualtat del Consell General del Poder Judicial.

³² Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seua integració social. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/lo/2000/01/11/4/con>.

Referent a això, cal assenyalar que l'Avantprojecte d'LO de garantia integral de la llibertat sexual eleva les penes de l'article 187 en un any: de 3 a 6 anys. No obstant això, les penes continuen sent inferiors a la prevista en el delictes de tràfic.

12) Regulació conjunta del delictes de tràfic i formes contemporànies d'esclavitud, en un títol específic que portaria per rúbrica "Del tràfic i l'explotació de persones", d'acord amb el que es preveu en països com Alemanya, França, Itàlia i el Regne Unit³³.

Justificació: el tràfic és el mecanisme per a aconseguir explotar les persones i té, per tant, un caràcter instrumental. D'ací ve que altres ordenaments penals regulen conjuntament el delictes de tràfic de persones i les altres formes d'explotació extrema de l'ésser humà (laboral, sexual...) com per exemple el codi penal alemany, l'italià, el francès o, al Regne Unit, la Modern Slavery Act 2015.

13) Revisió de la Llei 19/1994, de 23 de desembre, de protecció a testimonis i pèrits en causes criminals³⁴.

Justificació: la Llei s'ha de sotmetre a una clara revisió i actualització per considerar que en aquest moment les mesures que conté han quedat parcialment obsoletes. A més, el conjunt de mesures de protecció que aquesta preveu depenen, exclusivament, de la situació de perill greu per a la persona, la seua llibertat, els seus béns o els dels seus familiars. Aquesta norma, en l'article 3, exigeix expressament la ratificació en judici oral de la declaració del testimoni protegit, sense possibilitat d'efectuar-ne la reproducció en virtut de l'article 730 de la Llei d'enjudiciament criminal³⁵, exigència que hauria de modular-se a la llum de les característiques d'aquestes víctimes, especialment la seua vulnerabilitat.

14) Modificació de l'article 177 bis 11 CP³⁶ en els aspectes següents:

- Seria preferible parlar d'"infraccions penals que haja comés en la situació d'explotació patida o en altres moments del tràfic".

³³ Pérez Alonso, E.: "Tratamiento jurídico-penal de las formas contemporáneas de esclavitud". En *El derecho ante las formas contemporáneas de esclavitud*, 2017, pàg. 361 i segs.

³⁴ Llei orgànica 19/1994, de 23 de desembre, de protecció a testimonis i pèrits en causes criminals. BOE núm. 307, de 24/12/1994. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/lo/1994/12/23/19/con>.

³⁵ Reial decret de 14 de setembre de 1882, pel qual s'aprova la Llei d'enjudiciament criminal. Ministeri de Gràcia i Justícia. GAZ núm. 260, de 17/09/1882. [BOE-A-1882-6036](https://www.boe.es/eli/A/1882/6036).

³⁶ "Sense perjudici de l'aplicació de les regles generals d'aquest codi, la víctima de tràfic d'éssers humans quedarà exempta de pena per les infraccions penals que haja comés en la situació d'explotació patida, sempre que la seua participació en aquestes haja sigut conseqüència directa de la situació de violència, intimidació, engany o abús a què haja sigut sotmesa i que existisca una proporcionalitat adequada entre aquesta situació i el fet criminal realitzat."

Justificació: es pretén així abastar els delictes que la víctima de tràfic haja pogut cometre durant la fase de reclutament o captació i durant la fase de trasllat.

- Seria convenient suprimir l'adjectiu "directa".

Justificació: es pretén afavorir la inclusió de situacions en què el delicte comés per la víctima és conseqüència del context de tràfic, però no conseqüència directa dels mitjans comissius esmentats, per exemple, utilització de documentació falsa per a entrar al país proporcionada per la xarxa de tràfic.

- Afegir en el mateix paràgraf:

"A l'efecte d'aquest precepte, per a la consideració de víctima no serà necessari que haja recaigut resolució judicial o administrativa que així ho considere, i basta amb l'existència d'elements de judici suficients per a deduir aquesta condició".

Justificació: l'article 177 bis 11 CP respon als compromisos que recull l'article 26 del Conveni sobre la lluita contra el tràfic d'éssers humans, fet a Varsòvia el 16 de maig de 2005³⁷, i en l'article 8 de la Directiva 2011/36/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 5 d'abril de 2011, relativa a la prevenció i lluita contra el tràfic d'éssers humans i a la protecció de les víctimes³⁸. No obstant això, atenent aquests compromisos, aquest article no compleix el principi de no incriminació, per la qual cosa s'ha de reformar com s'ha indicat.

1.4. El proxenetisme en el Codi Penal

La figura del proxenetisme queda tipificada en l'article 187 CP³⁹. No obstant això, en la pràctica, resulta complex enjudiciar el proxenetisme no coactiu, ja que s'ha de provar que concorre el requisit de vulnerabilitat de la víctima. És a dir, és necessari demostrar que la víctima no ha tingut una alternativa real a la de sotmetre's a l'abús. En conseqüència, ens trobem

³⁷ Instrument de ratificació del Conveni del Consell d'Europa sobre la lluita contra el tràfic d'éssers humans (Conveni núm. 197 del Consell d'Europa), fet a Varsòvia el 16 de maig de 2005. BOE núm. 219, de 10 de setembre de 2009, pàgines 76453 a 76471.

³⁸ Directiva 2011/36/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 5 d'abril de 2011, relativa a la prevenció i lluita contra el tràfic d'éssers humans i a la protecció de les víctimes i per la qual se substitueix la Decisió marc 2002/629/JAI del Consell. <https://www.boe.es/doue/2011/101/I00001-00011.pdf>.

³⁹ Article 187 CP "1. El qui, emprant violència, intimidació o engany, o abusant d'una situació de superioritat o de necessitat o vulnerabilitat de la víctima, determine una persona major d'edat a exercir o a mantindre's en la prostitució, serà castigat amb les penes de presó de dos a cinc anys i una multa de dotze a vint-i-quatre mesos.

S'imposarà la pena de presó de dos a quatre anys i multa de dotze a vint-i-quatre mesos a qui es lucre explotant la prostitució d'una altra persona, fins i tot amb el consentiment d'aquesta. En tot cas, s'entendrà que hi ha explotació quan concórrega alguna de les circumstàncies següents:

- a) Que la víctima es trobe en una situació de vulnerabilitat personal o econòmica.*
- b) Que se li imposen per al seu exercici condicions oneroses, desproporcionades o abusives.*

davant d'una despenalització *de facto* del proxenetisme. Segons dades del Consell General del Poder Judicial, en 2020 els tribunals espanyols tan sols van emetre 39 sentències relatives a delictes de proxenetisme, 20 de les quals van enjudiciar assumptes de prostitució de menors, i en aquest cas no és necessari provar el requisit de vulnerabilitat⁴⁰. A més, hui dia queden despenalitzades les figures de la terceria locativa i el rufianisme.

OBJECTIU: tipificar adequadament el delictes de proxenetisme en totes les seues formes en el CP.

JUSTIFICACIÓ: es fa necessària una revisió del marc normatiu espanyol per a adaptar la normativa als compromisos internacionals.

MESURES:

15) Elaboració d'una definició de "proxeneta" més àmplia en l'article 187 CP en els termes següents:

"Tot aquell que promou, facilita, indueix, explota, afavoreix o manté la prostitució aliena hi haja o no consentiment de la persona prostituïda amb ànim de lucre i/o per qualsevol benefici."

Justificació: per a acabar amb la impunitat s'han de tipificar totes les formes de proxenetisme que permeten el lucre derivat de l'explotació sexual de les dones.

16) Modificació de la redacció actual del primer paràgraf de l'article 187.1. CP per a substituir el terme "abusar d'una situació de necessitat" del tipus bàsic per "prevalent-se d'una situació de necessitat".

2. S'imposaran les penes que preveuen els apartats anteriors en la meitat superior, en els seus casos respectius, quan concórrega alguna de les circumstàncies següents:

a) Quan el culpable s'haja valgut de la seua condició d'autoritat, agent d'aquesta o funcionari públic. En aquest cas s'aplicarà, a més, la pena d'inhabilitació absoluta de sis a dotze anys.

b) Quan el culpable pertanga a una organització o un grup criminal que es dedique a la realització d'aquestes activitats.

c) Quan el culpable haja posat en perill, de manera dolosa o per imprudència greu, la vida o salut de la víctima.

3. Les penes assenyalades s'imposaran en els seus casos respectius sense perjudici de les que corresponguen per les agressions o els abusos sexuals comesos sobre la persona prostituïda."

⁴⁰ Consell General del Poder Judicial (2021), Compendi Delictes – Any 2020.

Justificació: abusar significa “utilitzar més del que es permet legítimament”. No obstant això, no hi ha cap ús legítim en l'aprofitament de les condicions de vulnerabilitat d'una persona. Qualsevol acció que es du a terme sent conscient de la situació de desigualtat que es crea entre autor i víctima és reprotxable.

17) Modificació del paràgraf de l'article 187.3. CP, incloent-hi qualsevol delictes que es cometa contra la persona prostituïda, els seus afins o béns.

Justificació: fins ara, el CP únicament preveu el concurs de delictes en cas d'agressions o abusos sexuals comesos sobre la persona prostituïda, quan la pràctica judicial ens mostra que a més de la violència sexual, són freqüents els atacs a la seguretat i el patrimoni de la víctima o de les persones pròximes a ella, i s'utilitza aquest element com a eina per a mantindre la seua por, coacció o situació de prostitució.

18) Recuperació de la figura de rufianisme o *lover-boy*. Aquest tipus de proxenetisme consisteix en la captació de dones, comunament al país d'origen, enamorant-les, enganyant-les o recorrent al xantatge emocional amb el propòsit de crear una dependència cap a ells, aprofitant-se de la seua situació de necessitat o vulnerabilitat.

Justificació: és una forma de proxenetisme molt estesa, que actualment queda despenalitzada, encara que es reconeix la dificultat que podia suposar tipificar aquesta forma de proxenetisme respecte del principi de legalitat.

1.5. El lucre a costa de la prostitució aliena

Actualment el factor “lucre” només existeix en el delictes de prostitució del CP lligat a la vulnerabilitat de la víctima o quan es donen condicions oneroses, desproporcionades o abusives. Això porta amb si el requisit de provar el coneixement de l'autor de l'existència de vulnerabilitat (element dol). A més, sota aquesta premissa, es camuflen com a voluntàries situacions que són forçoses: no es pot donar el consentiment lliure i voluntari quan la persona prostituïda té darrere algú que s'està lucrant a costa seua.

OBJECTIU: castigar qualsevol lucre obtingut a costa de la prostitució d'una persona, encara que no hi haja hagut explotació d'aquesta.

JUSTIFICACIÓ: es fa necessària una revisió del marc normatiu espanyol per a adaptar la llei als compromisos internacionals i, concretament, del CP i de la normativa complementària.

MESURES:

19) Introducció en el CP de la figura del lucre obtingut sense requisit de vincle amb la figura del proxenetisme, és a dir, sense necessitat que siga la mateixa persona la que ha obligat una altra a exercir la prostitució.

Justificació: es pretén castigar qualsevol mena d'aprofitament de la situació de prostitució.

20) Modificació de la redacció actual del segon paràgraf de l'article 187.1. CP i introducció d'un tercer paràgraf.

Nova redacció de l'article 187.1:

“El qui, emprant violència, intimidació o engany, o abusant d'una situació de superioritat o de necessitat o vulnerabilitat de la víctima, determine una persona major d'edat a exercir o a mantindre's en la prostitució, serà castigat amb les penes de presó de dos a cinc anys i una multa de dotze a vint-i-quatre mesos.

Si qui manifeste la conducta descrita abans es lucra a costa de la prostitució aliena, serà castigat amb la pena que preveu el paràgraf anterior en la meitat superior.

S'imposarà la pena de presó de dos a quatre anys i una multa de sis a díhuit mesos a qui es lucra a costa de la prostitució d'una altra persona, fins i tot amb el consentiment d'aquesta”.

Justificació: si al delictes de prostitució forçosa del paràgraf 1 se li afig el factor lucre, se suma un plus de reprovabilitat que ha de veure's reflectit en la responsabilitat penal. No obstant això, es castiga amb una pena sensiblement inferior a qui es lucra a costa de la prostitució aliena fins i tot amb consentiment de la víctima; en aquest cas, a diferència del punt primer, sí que hi ha consentiment de la persona prostituïda, si bé la persona autora s'aprofita d'aquesta situació per a aconseguir un lucre a costa seua, cossificant la persona prostituïda i obtenint rendiment de l'explotació del seu cos. És indiferent que la víctima no haja consentit des de l'inici, o que el consentiment s'haja donat amb vici. I això perquè en cap dels dos supòsits ha sigut lliure.

21) Incorporació del delictes de terçeria locativa en l'article 187 CP:

“El qui destine un immoble, local o establiment, obert o no al públic, a promoure o afavorir l'explotació de la prostitució d'una altra persona, fins i tot amb el seu consentiment, serà castigat amb la pena de presó d'un a tres anys, i una multa de sis a díhuit

mesos, sense perjudici de la clausura que preveu l'article 194 d'aquest codi. La pena s'imposarà en la meitat superior quan la prostitució s'exercisca a partir d'un acte de violència, intimidació, engany o abús dels que descriu l'apartat 1 de l'article 187".

Justificació: es fa necessari recuperar el delictes de terçeria locativa, despenalitzat des de l'última reforma del CP, per a castigar tot lucre derivat d'una situació de prostitució i explotació sexual. Per a imposar aquesta pena caldria que el dol del subjecte abastara aquesta circumstància.

1.6. La sanció de la demanda

Actualment el CP no castiga la demanda i compra de "serveis sexuals", ni en l'article 177 bis, relatiu al tràfic de persones, ni en l'article 187, relatiu a la prostitució aliena. No obstant això, la demanda és condició *sine qua non* per a l'existència de la prostitució. L'absència de tipificació penal en última instància legitima la demanda i compra de serveis sexuals, fins i tot en el cas que la dona prostituïda siga víctima de tràfic o prostitució forçosa, delictes tipificats en els articles esmentats respectivament. Fora de l'àmbit penal, la Llei de seguretat ciutadana sí que tipifica i sanciona la compra i la demanda, però des d'un enfocament basat en la seguretat ciutadana, des del qual també se sanciona en moltes ocasions la víctima.

OBJECTIU: penalitzar la demanda i compra de serveis sexuals (persecució i criminalització de la figura del prostituïdor).

JUSTIFICACIÓ. El Tribunal Constitucional francès va legitimar la tipificació penal de la sanció al client (sanció lleu) argumentant que:

"En penalitzar els compradors de serveis sexuals, el legislador va voler, privant el proxenetisme de fonts de beneficis, lluitar contra aquesta activitat i contra el tràfic de persones amb fins d'explotació sexual, activitats delictives basades en la coerció i l'esclavitud de l'ésser humà. D'aquesta manera va voler garantir la protecció de la dignitat de la persona humana contra aquestes formes d'esclavitud i va perseguir l'objectiu de valor constitucional de defensa de l'ordre públic i la prevenció de les infraccions... Si el legislador va castigar qualsevol recurs a la prostitució, fins i tot quan els actes sexuals es presenten com a actes consentits entre adults, realitzats lliurement en un espai privat, va considerar que, en la molt àmplia majoria, les persones que exerceixen la prostitució són víctimes del proxenetisme i el tràfic, i que aquestes infraccions es fan possibles per l'existència d'una demanda de relacions sexuals retribuïdes... En prohibir aquesta demanda mitjançant la penalització impugnada, el legislador va triar un mitjà que no és manifestament inadequat respecte de l'objectiu de política pública perseguit... Resulta de tot això que el legislador va assegurar una conciliació que no és manifestament desequilibrada entre, d'una banda, l'objectiu de valor constitucional de defensa de l'ordre públic i prevenció de les infraccions i la protecció de la dignitat de la

*persona humana i, d'altra banda, la llibertat personal, per la qual cosa l'al·legació basada en el desconeixement d'aquesta llibertat ha de descartar-se.”*⁴¹

Malgrat que, com apunta A. Jareño⁴², Espanya no té la tradició abolicionista que té França, sentències com aquesta han de servir com a referent per a justificar la penalització de la demanda.

MESURES:

22) Tipificació en el CP com a delictes la demanda i la compra d'actes sexuals de qualsevol naturalesa, i preveure bé una sanció privativa de llibertat i una econòmica, o bé una exclusivament econòmica (menor que la prevista per a qui se'n lucre).

Justificació: seguint l'exemple de França i Suècia, s'entén que la compra d'actes sexuals és un delictes, no una infracció administrativa.

Alternativament, altres persones expertes han plantejat les propostes següents:

- 22.1) Introducció d'un paràgraf nou en l'article 177 bis CP⁴³, relatiu al tràfic d'éssers humans, tipificant la conducta de sol·licitud de sexe per preu amb alguna de les persones que es descriuen en els paràgrafs anteriors: *“El qui sol·licite, accepte o obtinga, a canvi d'una remuneració o promesa, una relació sexual amb les persones que es troben en la situació que es descriu en els paràgrafs anteriors, serà castigat amb la pena inferior en dos graus”.*

Justificació: el castic penal es fonamenta en el fet que, en aquests casos, la conducta de qui compra els serveis sexuals és, en definitiva, de participació en l'explotació d'aquestes persones, perquè sense aquesta sol·licitud no es mantindria aquest tràfic amb aquests fins (a llarg

⁴¹ Conseil Constitutionnel, Décision n° 2018-761 QPC du 1r février 2019, par. 12-13. Disponible en: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2019/2018761QPC.htm>.

⁴² Jareño, A. (2007). La política criminal en relación con la prostitución ¿aboliciónismo o legalización? Prostitución y trata: marco jurídico y régimen de derechos / coord. per Rosario Serra Cristóbal. ISBN 978-84-8456-842-1, pàgs. 71-86.

⁴³ Article 177 bis. [Tràfic d'éssers humans] “1. Serà castigat amb la pena de cinc a huit anys de presó com a reu de tràfic d'éssers humans el qui, siga en territori espanyol, siga des d'Espanya, en trànsit o amb destinació a aquesta, emprant violència, intimidació o engany, o abusant d'una situació de superioritat o de necessitat o de vulnerabilitat de la víctima nacional o estrangera, o mitjançant el lliurament o la recepció de pagaments o beneficis per a aconseguir el consentiment de la persona que tinga el control sobre la víctima, la capte, transporte, trasllade, aculla, o reba, incloent-hi l'intercanvi o transferència de control sobre aquestes persones, amb qualsevol de les finalitats següents: a) La imposició de treball o de serveis forçats, l'esclavitud o pràctiques similars a l'esclavitud, a la servitud o a la mendicitat. b) L'explotació sexual, incloent-hi la pornografia. c) L'explotació per a realitzar activitats delictives. d) L'extracció dels seus òrgans corporals. e) La celebració de matrimonis forçats. Hi ha una situació de necessitat o vulnerabilitat quan la persona en qüestió no té una altra alternativa, real o acceptable, que sotmetre's a l'abús. 2. Encara que no es recorregui a cap dels mitjans enunciats en l'apartat anterior, es considerarà tràfic d'éssers humans qualsevol de les accions que indica l'apartat anterior quan es duga a terme respecte de menors d'edat amb fins d'explotació. 3. El consentiment d'una víctima de tràfic d'éssers humans serà irrellevant quan s'haja recorregut a algun dels mitjans que indica l'apartat primer d'aquest article.”

Termini). D'ací ve que es propose aplicar la pena rebaixada en dos graus a la prevista per als autors. *Per a imposar aquesta pena caldria que el dol del subjecte abastara aquesta circumstància.*

- 22.2) Introducció del castic penal del client en un paràgraf segon de l'article 187.1. CP, a continuació de la conducta que descriu (i abans de la referència al proxenetisme): *“El qui sol·licite, accepte o obtinga, a canvi d'una remuneració o promesa, una relació sexual amb les persones que es troben en la situació que descriu el paràgraf anterior, serà castigat amb la pena inferior en dos graus”.*

Justificació: com en el cas anterior, ens trobem davant d'una limitació de la llibertat sexual de la dona prostituïda. En aquest cas, el qui “sol·licite, accepte o obtinga” coneixent la situació de la persona que es prostitueix, contribueix a mantindre la situació de prostitució forçada, per la qual cosa la conducta és assimilable a la de còmplice del delictes. *Per a imposar aquesta pena caldria que el dol del subjecte abastara aquesta circumstància.*

- 22.3) Introducció de la sanció administrativa al client en els casos en què les dones no estiguen incloses en els casos anteriors de tràfic o prostitució forçada (actualment tipificades en el CP).

Justificació: si la dona no està inclosa en els casos anteriors i el client no actua de manera dolosa, es proposa una sanció administrativa per a descoratjar la demanda de serveis sexuals.

1.7. La situació de les dones estrangeres en situació d'irregularitat administrativa

Bona part de les dones en situació de prostitució són dones migrants, la majoria en situació d'irregularitat administrativa. A conseqüència del seu estat jurídic, no poden treballar legalment i en molts casos no poden accedir als recursos públics que els permeten plantejar-se una eixida de la prostitució: una gran majoria no compta amb la documentació necessària que li permeti accedir a alguna mena de recurs públic (DNI, NIE, targeta de sol·licitud d'asil). Per aquests motius tampoc posseeixen la targeta sanitària, ni poden obrir un compte bancari o empadronar-se en el municipi on es troben, siga per tindre una habitació llogada sense contracte, no tindre un domicili concret o viure en el club o pis i estar en trasllat constant per part dels proxenetes. Tot això genera més vulnerabilitat per a les víctimes i, en definitiva, la seua exclusió social.

OBJECTIU: protegir les víctimes de tràfic i prostitució estrangeres pel seu afegit de vulnerabilitat.

JUSTIFICACIÓ: resulta ineludible prendre en consideració la situació administrativa de les persones víctimes de tràfic i en situació de prostitució. Mitjançant l'obtenció de documentació

i la regularització de la seua situació administrativa els seria possible accedir a més recursos i drets especialitzats, sobretot els de caràcter públic. A més, la possibilitat de trobar un habitatge i accedir al mercat laboral facilitaria la seua eixida de la prostitució.

MESURES:

23) Eliminació del requisit de col·laboració de la víctima en la investigació per a accedir al retorn assistit o a la regularització, que preveu l'article 59 bis de la Llei orgànica 4/2000.

Justificació: hauria de ser determinant tan sols la condició de víctima per a la seua concessió, ja que ha de prevaldre el benestar de la víctima d'un delictes molt greu, que pot trobar-se en circumstàncies molt delicades.

24) Reforma del Reial decret 162/2014, de 14 de març, pel qual s'aprova el reglament de funcionament i règim interior dels centres d'internament d'estrangers⁴⁴, d'ara en avant CIE, per a introduir un protocol per a la detecció de víctimes a aplicar a l'ingrés en CIE. Així mateix, preveure l'accés de les associacions als espais comuns del CIE i l'habilitació d'espais adequats per a entrevistar-se amb les possibles víctimes en condicions de confidencialitat.

Justificació: la detecció de les víctimes en els CIE actualment és deficient. Es fa necessari identificar possibles víctimes a través de la formació millor dels actors intervinents, i la inclusió de les associacions en aquests espais per a no incórrer en la vulneració de drets humans.

25) Modificació de la Llei 4/2000, de manera que es preveja la regularització de les dones víctimes de tràfic, explotació sexual i prostitució a través de tres possibles vies:

1. Articular una regularització extraordinària.
2. Revisar els procediments d'obtenció de permisos de residència i treball que preveu la Llei 4/2000 i en el seu reglament⁴⁵ per a adaptar a la situació de les dones.
3. Com fa la legislació francesa, preveure un itinerari d'eixida de la prostitució i inserció sociolaboral, que es veja acompanyat de permisos de residència i treball temporals que es vagen renovant fins a obtindre el definitiu.

Justificació: les víctimes de prostitució en situació irregular pateixen una doble victimització. Es fa necessari traçar itineraris per a regularitzar la seua situació, de manera que puguen fer-se efectives les mesures de protecció.

⁴⁴ Reial decret 162/2014, de 14 de març, pel qual s'aprova el reglament de funcionament i règim interior dels centres d'internament d'estrangers. BOE núm. 64, de 15/03/2014. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/rd/2014/03/14/162>.

⁴⁵ Reial decret 557/2011, de 20 d'abril, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei orgànica 4/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seua integració social, després de la reforma per la Llei orgànica 2/2009.

1.8. La regulació de la seguretat ciutadana

La regulació de l'exercici de la prostitució en la via pública a escala estatal s'ha abordat des de l'òptica de la convivència ciutadana i de l'ús dels espais públics, però no des d'un enfocament integral per a l'erradicació de la prostitució com una forma de discriminació i una vulneració específica dels drets de les dones. En la pràctica, aquesta normativa ha tingut un enfocament prohibicionista, des del qual s'ha criminalitzat l'exercici de la prostitució, i a través del qual s'han sancionat en última instància moltes dones en situació de vulnerabilitat.

OBJECTIU: enfocar la normativa que regula la seguretat i l'ús d'espais públics cap a la tipificació i sanció de conductes relacionades amb el prostituïdor i les persones que consumeixen prostitució.

JUSTIFICACIÓ: la prostitució, com a forma de violència de gènere i vulneració dels drets fonamentals de les dones, no pot ni ha de ser abordada des d'un enfocament de seguretat ciutadana, perquè aquest enfocament redueix la realitat de la prostitució a un problema d'ordre públic. És a dir, aquesta aproximació tracta de millorar la convivència ciutadana i veïnal, en lloc de protegir les dones que pateixen vulneracions de drets humans.

MESURES:

26) Revisió de l'LO 4/2015, de 30 de març, de seguretat ciutadana⁴⁶ i, concretament, el paràgraf segon de l'article 36.11: "Els agents de l'autoritat requeriran a les persones que oferisquen aquests serveis que s'abstinguin de fer-ho en aquests llocs, i se'ls informarà que la inobservança d'aquest requeriment podria constituir una infracció del paràgraf 6 d'aquest article".

Justificació: sota l'empara d'aquest precepte s'està sancionant en la majoria les dones en situació de prostitució, fet que les sotmet a una situació de més vulnerabilitat i estigma.

⁴⁶ Llei orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana. BOE núm. 77, de 31/03/2015. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/lo/2015/03/30/4/con>.

Eix 2. Normativa autonòmica: propostes i modificacions

La regulació de la prostitució és matèria de competència estatal, per la qual cosa en l'àmbit autonòmic trobem únicament algunes disposicions i normes que regulen uns certs aspectes que afecten la seua existència de manera aïllada. Per a poder abordar la matèria des d'aquest punt de vista, es fa necessari acudir als àmbits sectorials de l'activitat en què el dret administratiu ha identificat un cos normatiu específic i des d'ací analitzar en quina mesura resulta afectada la prostitució.

OBJECTIU: abordar els canvis normatius a escala autonòmica que puguen dur-se a terme per a la erradicació de la prostitució i la protecció de les víctimes.

2.1. Reconeixement de la prostitució com a forma de violència cap a la dona

La violència contra la dona en el si de la Comunitat Valenciana actualment la regula la Llei 7/2012, de 23 de novembre, integral contra la violència sobre la dona en l'àmbit de la Comunitat Valenciana⁴⁷. L'article 3 enumera les manifestacions dins de les quals s'emmarca la violència sobre la dona, entre les quals no hi ha la prostitució.

OBJECTIU: incloure de la prostitució com una de les formes de violència contra la dona i el seguiment de bones pràctiques en la lluita contra el tràfic i la prostitució.

JUSTIFICACIÓ: en línia amb la proposta estatal, es fa necessari reconèixer la prostitució com una forma de violència contra la dona i garantir la seua protecció en els processos penals.

MESURES:

27) Introducció en l'article 3 de la Llei 7/2012, un paràgraf que definisca què s'entén per "violència sobre la dona".

Nova redacció de l'article:

"Article 3. Manifestacions de la violència sobre la dona

Es considerarà violència sobre la dona tot acte basat en el gènere que implique o puga implicar danys o sofriments de naturalesa física, sexual, psicològica o econòmica.

⁴⁷ Llei 7/2012, de 23 de novembre, integral contra la violència sobre la dona en l'àmbit de la Comunitat Valenciana Comunitat Valenciana. DOGV núm. 6912, de 28/11/2012. BOE núm. 297, d'11/12/2012. <https://www.boe.es/buscar/pdf/2012/BOE-A-2012-14978-consolidado.pdf>.

per a les dones, incloent-hi les amenaces de realitzar aquests actes, la coacció o la privació arbitrària de llibertat, en la vida pública o privada”

[...].

Altres opcions: “Per «violència contra les dones» s’haurà d’entendre una violació dels drets humans i una forma de discriminació contra les dones, i designarà tots els actes de violència basats en el gènere que impliquen o poden implicar per a les dones danys o sofriments de naturalesa física, sexual, psicològica o econòmica, incloent-hi les amenaces de realitzar aquests actes, la coacció o la privació arbitrària de llibertat, en la vida pública o privada”. O també: per “violència contra les dones per raons de gènere” s’entendrà tota violència contra una dona perquè és una dona o que afecte les dones de manera desproporcionada”.

Justificació: la prostitució i l’ explotació sexual constitueixen una de les formes més extremes de violència contra les dones, però les víctimes no són reconegudes actualment per la Llei 7/2012 per no estar recollit explícitament en l’enumeració i, per tant, no gaudeixen de la protecció ni els drets que atorga.

28) Introducció d’un nou apartat en l’article 3 de la Llei 7/2012, que preveja la prostitució com una manifestació de la violència sobre la dona.

Nova redacció de l’article:

*“Article 3. Manifestacions de la violència sobre la dona
[...]*

9. Prostitució: tota relació sexual prestada per una dona a canvi d’una remuneració o promesa.”

29) Substitució del terme “trànsit” per “trata” (en castellà) en l’article tercer sobre manifestacions de violència sobre la dona de la Llei 7/2012.

Nova redacció de l’article:

“Article 3. Manifestacions de la violència sobre la dona.

[...]

6. Tràfic de dones i xiquetes: s’entén aquesta com la captació [...].

Justificació: segons el CP espanyol, el tràfic il·legal de migrants fa referència a l’entrada, el trànsit o la permanència d’una persona no nacional d’un dels estats membre de la Unió Europea, vulnerant la legislació existent en aquesta matèria⁴⁸.

No obstant això, el delictes de tràfic d'èssers humans, recollit en l'article 177 bis CP, requereix una acció (captació, transport, trasllat, acolliment o recepció de persones), una sèrie de mitjans ("violència, intimidació o engany, o abusant d'una situació de superioritat o de necessitat o de vulnerabilitat...") i un fi, que seria l'explotació sexual. Per tant, el terme correcte que cal utilitzar seria el de "trata" (en castellà). A més, és el que apareix en la llei abans de la modificació del 30/12/2019.

30) Elaboració d'una guia de bones pràctiques en els processos penals amb víctimes del tràfic i explotació sexual⁴⁹.

Justificació: es tracta d'una eina efectiva a l'hora de recopilar les directrius i recomanacions que han de seguir els professionals que intervinguen en processos penals amb víctimes de tràfic i explotació sexual.

⁴⁸ Article 318 bis CP "1. El qui intencionadament ajude una persona que no siga nacional d'un estat membre de la Unió Europea a entrar en territori espanyol o a transitar a través d'aquest d'una manera que vulnere la legislació sobre l'entrada o el trànsit d'estrangers, serà castigat amb una pena de multa de tres a dotze mesos o presó de tres mesos a un any.

Els fets no seran punibles quan l'objectiu perseguit per l'autor siga únicament prestar ajuda humanitària a la persona de què es tracte.

Si els fets s'han comés amb ànim de lucre, s'imposarà la pena en la meitat superior.

2. El qui intencionadament ajude, amb ànim de lucre, una persona que no siga nacional d'un estat membre de la Unió Europea a quedar-se a Espanya, vulnerant la legislació sobre estada d'estrangers, serà castigat amb una pena de multa de tres a dotze mesos o presó de tres mesos a un any.

3. Els fets a què es refereix l'apartat 1 d'aquest article es castigaran amb la pena de presó de quatre a huit anys quan concórrega alguna de les circumstàncies següents:

a) Quan els fets s'hagen comés en el si d'una organització que es dedique a la realització d'aquestes activitats. Quan es tracte dels caps, administradors o encarregats d'aquestes organitzacions o associacions, se'ls aplicarà la pena en la meitat superior, que podrà elevar-se a la immediatament superior en grau.

b) Quan s'haja posat en perill la vida de les persones objecte de la infracció, o s'haja creat el perill de causació de lesions greus.

4. En les mateixes penes del paràgraf anterior i, a més, en la d'inhabilitació absoluta de sis a dotze anys, incorreran els qui realitzen els fets prevalent-se de la seua condició d'autoritat, agent d'aquesta o funcionari públic.

5. Quan d'acord amb el que s'estableix en l'article 31 bis una persona jurídica siga responsable dels delictes que recull aquest títol, se li imposarà la pena de multa de dos a cinc anys, o la del triple al quintuple del benefici obtingut si la quantitat resultant fora més elevada.

Ateses les regles que estableix l'article 66 bis, els jutges i tribunals podran, així mateix, imposar les penes que recullen les lletres b a g de l'apartat 7 de l'article 33.

6. Els tribunals, tenint en compte la gravetat del fet i les seues circumstàncies, les condicions del culpable i la finalitat perseguida per aquest, podran imposar la pena inferior en un grau a la indicada respectivament".

⁴⁹ Proposta extreta del Pla autonòmic contra el trànsit de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual i d'abordatge a la prostitució (2019-2022).

2.2. Activitats i espectacles públics

No hi ha una regulació específica per a locals on té lloc la prostitució i, per tant, s'aplica la legislació més afí a la mena d'establiment, en funció dels serveis que s'hi presten: bar (amb música o sense, en directe o no); allotjament (siga mitjançant reservats o habitacions); sauna; massatges; espectacles, etc. En la pràctica, això deriva en el fet que la prostitució continua existint en els centenars de clubs i pisos al llarg de la Comunitat Valenciana.

OBJECTIU: millorar la inspecció dels locals on pugua tindre lloc la prostitució i modificar la potestat sancionadora per a tancar i/o deixar d'atorgar llicències als locals (bars, hotels de plaça o de carretera, sales de massatge, etc.) en els quals, sota l'aparença de prestació d'un servei a la societat, realment es dona cobertura a la pràctica de la prostitució.

JUSTIFICACIÓ: la inspecció de locals on pugua estar produint-se la prostitució i la sanció sobre la base de les llicències i l'incompliment d'aquestes han de ser intervencions immediates i prioritàries en el marc de l'abordatge autonòmic.

MESURES:

31) Revisar el catàleg de la Llei d'espectacles quant a activitats que promouen la cosificació de la dona, concretament l'apartat 2.7.6 del catàleg d'espectacles i activitats que conté la Llei 14/2010, de 3 de desembre, d'espectacles públics, activitats recreatives i establiments públics⁵⁰. Aquest apartat reconeix i, per tant, legitima que els establiments oferisquen actuacions eròtiques en directe on l'espectador se situa en cabines individuals, entre altres activitats.

Justificació: la utilització de la dona com a objecte d'espectacles públics i activitats recreatives amb fins eròtics atempta contra la seua dignitat i és contrària al principi d'igualtat de gènere propi d'una societat democràtica. A més, aquestes pràctiques alimenten la idea que la dona és un objecte de gaudi i plaer per a l'home, i redueixen la seua identitat com a ésser humà al de simple cos.

32) Introducció d'un nou apartat en l'article 52 de la Llei 14/2010 per a sancionar administrativament la terceria locativa.

Nova redacció de l'article:

⁵⁰ Llei 14/2010, de 3 de desembre, d'espectacles públics, activitats recreatives i establiments públics. DOGV núm. 6414, de 10/12/2010, BOE núm. 316, de 29/12/2010. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es-vc/l/2010/12/03/14/con>.

“Article 52. *Infraccions molt greus*

[...]

12. Permetre o afavorir que en l'establiment es produïska l'explotació d'una persona prostituïda, fins i tot amb el seu consentiment. Aquesta infracció comportarà en tot cas la clausura del local. Quan concórreguen aquestes circumstàncies, la clausura del local s'estendrà fins i tot en el cas en què el responsable haja cessat l'activitat, i siga un altre qui en sol·licite l'obertura”.

Justificació: amb aquesta mesura es pretén sancionar administrativament la denominada “tercera locativa”. L'aplicació d'aquesta mesura estaria subjecta a la possible sanció penal d'aquesta conducta, la qual també es proposa en aquest informe. És a dir, resulta preferible donar una resposta penal als qui permeten la tercera locativa. No obstant això, atés que aquesta modificació depén de l'aprovació d'una llei orgànica, proposem que, a falta de la reforma del Codi Penal, se sancione administrativament.

33) Millora de la tipologia de les sancions administratives, ja que la sanció econòmica no és prou descoratjadora. A més, s'ha de fer extensiva la sanció de clausura del local fins i tot en el cas en què el responsable haja cessat l'activitat, i siga un altre qui sol·licite l'obertura.

Justificació: obstaculitzar la prostitució que té lloc en locals a través de la inspecció i la sanció és fonamental per a erradicar el fenomen.

34) Establiment d'un procediment abreujat similar als judicis ràpids, en el qual es permeta a l'administració autonòmica o municipal, segons els casos, poder adoptar mesures cautelars com la suspensió de l'autorització administrativa per a exercir l'activitat i que porte al seu torn aparellat el precintament de les instal·lacions on es permeta, s'afavorisca, es facilite o es tolere el consum de prostitució.

Justificació: amb aquesta mesura es pretén acurtar i agilitar els tràmits per a poder tancar qualsevol activitat on es permeta, s'afavorisca, es facilite o es tolere el consum de prostitució.

2.3. Carreteres

Segons l'informe La prostitució femenina a la Comunitat Valenciana⁵¹, les dones que són prostituïdes al carrer, moltes en les carreteres de la CV, “són les més necessitades, les més empobrides, les de més risc sanitari i les que es troben en un risc major d'exclusió social”. A més, aquest tipus de prostitució és la que es realitza en pitjors condicions de salubritat i seguretat.

⁵¹ Serra, I. “La prostitució femenina en la Comunidad Valenciana”, Institut Universitari d'Estudis de la Dona, de la Universitat de València, amb la col·laboració de la Generalitat Valenciana.

OBJECTIU: abordar la problemàtica de la prostitució en carreteres.

JUSTIFICACIÓ: encara que la llei de carreteres estableix els usos propis per a cadascuna de les zones i prohibeix amb caràcter general qualsevol altre ús, seria convenient introduir una prohibició expressa de realització d'activitats relacionades amb la prestació de serveis de naturalesa sexual en qualsevol zona.

MESURES:

35) Introducció en la Llei 6/1991, de 27 de març, de carreteres de la Comunitat Valenciana⁵², d'una prohibició expressa de realització d'activitats relacionades amb la prestació de serveis de naturalesa sexual en qualsevol zona.

Justificació: proposta en línia amb la llei catalana, que introdueix en la disposició addicional tercera: "1. Es prohibeix l'ocupació temporal de les zones de domini públic, de servitud i d'afectació per a dur a terme en aquestes usos i activitats relacionats amb la prestació de serveis de naturalesa sexual que no són compatibles amb la seguretat de la via i amb la finalitat d'aquesta. 2. Ha d'establir-se un protocol d'actuació de suport i protecció a les persones que realitzen usos i activitats relacionades amb la prestació de serveis de naturalesa sexual".⁵³

36) Addició a l'article 41 de la Llei 6/1991 perquè es considere infracció lleu la demanda de prostitució en les carreteres valencianes.

Nova redacció de l'article:

"Article 41. *Infraccions*

1. Incorrerà en responsabilitat administrativa qui cometa qualsevol de les infraccions tipificades en els apartats següents d'aquest article.

2. Són infraccions lleus:

[...]

c) Sol·licitar, negociar o acceptar, directament o indirectament, serveis sexuals retribuïts en els espais subjectes a aquesta llei, segons el que es disposa en l'article 2."

⁵² Llei 6/1991, de 27 de març, de carreteres de la Comunitat Valenciana. BOE núm. 102, de 29 d'abril de 1991, pàgines 13530 a 13535 (6 pàgs.). Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es-vc/l/1991/03/27/6>.

⁵³ Decret legislatiu 2/2009, de 25 d'agost, pel qual s'aprova el text refós de la Llei de carreteres Comunitat Autònoma de Catalunya, DOGC núm. 5452, de 27 d'agost de 2009.

Justificació: bona part de la compra de sexe es produeix en les carreteres autonòmiques. Les dones prostituïdes en aquests espais es troben en una situació d'especial vulnerabilitat, atès que solen ser llocs poc concorreguts i mal il·luminats. Així, aquesta mesura pretén eliminar un tipus de prostitució especialment perillós per a les dones que el pateixen. Aquesta mesura està inspirada en la Llei catalana de carreteres⁵⁴, que en la disposició addicional tercera preveu la sanció a qui demande sexe en les carreteres.

⁵⁴ Decret legislatiu 2/2009, de 25 d'agost, pel qual s'aprova el text refós de la Llei de carreteres DOGC núm. 5452, de 27/08/2009, BOE núm. 264, de 02/11/2009. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es-ct/dlg/2009/08/25/2/con>.

Eix 3. Normativa municipal: propostes i modificacions

L'Administració municipal assumeix una posició molt rellevant davant de la prostitució, encara que paradoxalment és l'administració amb menys competències, per tindre una relació més directa en les qüestions de transcendència per a la vida dels ciutadans. Potser a causa de la limitació competencial i, sobretot, a l'absència de potestat legislativa, els ajuntaments s'han vist obligats a prendre decisions com més imaginatives millor, fent ús de les facultats que tenen a la seua disposició, especialment de la potestat reglamentària; o bé a assumir la prostitució com un fet inatacable que s'ha de tolerar en més o menys mesura.

Dos són els àmbits directament relacionats amb la prostitució sobre els quals resulten afectats els interessos municipals. D'una banda, el control de les activitats que es desenvolupen en els establiments i d'un altre, l'espai públic municipal sobre el qual es projecta un ampli conjunt normatiu que, en funció de la matèria de què es tracte, pot resultar afectat per la legislació estatal o autonòmica.

OBJECTIU: abordar els canvis normatius a escala municipal que puguen realitzar-se per a erradicar la prostitució i la protecció de les víctimes.

JUSTIFICACIÓ: la competència municipal sobre l'espai públic, i molt concretament la possibilitat de fer ús de la potestat sancionadora, s'han d'utilitzar en l'interés de l'enfocament abolicionista i de la protecció i garantia dels drets de les víctimes.

MESURES:

37) Reforma de la Llei 8/2010, de 23 de juny, de règim local de la Comunitat Valenciana⁵⁵, per a introduir la potestat sancionadora com a complement de la legislació bàsica en matèria de règim local que conté la Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local⁵⁶. Introducció d'un apartat específic en l'article 33 de la Llei 8/2010, referida a les competències dels municipis, per a habilitar els municipis, mitjançant una ordenança, la possibilitat de substituir les sancions econòmiques per una altra mena de sancions, sempre que no afecte la competència estatal exclusiva (concretament, la que conté la LOSC).

Justificació: la sanció econòmica o multa pot no ser efectiva per a l'abolició de la prostitució, en la mesura en què té poc efecte reeducador i pot resultar senzill abonar l'import. La possibilitat d'imposar la sanció de treballs en benefici de la comunitat o un altre tipus de sanció amb un caràcter reeducatiu similar, pot establir-se

⁵⁵ Llei 8/2010, de 23 de juny, de règim local de la Comunitat Valenciana. BOE núm. 178, de 23 de juliol de 2010, pàgines 64224 a 64288 (65 pàgs.). Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es-vc/l/2010/06/23/8>.

⁵⁶ Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les bases del règim local. BOE núm. 80, d'03/04/1985. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/l/1985/04/02/7/con>.

en l'ordenança municipal per a una altra mena d'infraccions, no tipificades d'acord amb la LOISC. L'habilitació legal ha de trobar-se en la llei sectorial corresponent, i així es preveu en certes lleis sectorials, que admeten la substitució de la sanció econòmica per mesures en benefici de la comunitat; de manera que l'ordenança municipal pot incorporar aquesta sanció en les disposicions.

38) Adopció d'ordenances municipals de caràcter abolicionista per a lluitar contra la prostitució i despenalitzar les víctimes, que recullen expressament:

1. La prohibició de sol·licitar, negociar o acceptar, directament o indirectament, serveis sexuals retribuïts en els espais i/o llocs establits per l'ordenança, conducta que en cap cas pugua comportar la sanció de les persones en situació de prostitució.
2. La prohibició de les conductes que puguen considerar-se afavoridores o que promoguen el consum de la prostitució o altres formes d'explotació sexual, el mercat prostitucional i/o el turisme sexual, independentment que siguin constitutives d'infracció penal conforme al nostre ordenament jurídic.
3. La prohibició de col·locació, el repartiment, la divulgació i/o la difusió de publicitat que promoga, afavorisca o fomenti el consum de prostitució i l'explotació sexual de les dones, el mercat prostitucional i el turisme sexual.

Justificació: els municipis exerceixen un paper fonamental en l'estratègia d'abolició de la prostitució, perquè els ajuntaments tenen competències per a sancionar la demanda. Aquesta mesura també comporta la derogació de les ordenances que sancionen les dones prostituïdes, com ara l'Ordenança de València de 2013⁵⁷. Aquesta mesura s'ha inspirat en textos normatius com l'Ordenança de Sevilla de 2017⁵⁸, l'Ordenança d'Albal de 2021⁵⁹ o la de Getafe de 2019⁶⁰.

⁵⁷ Ordenança Municipal sobre l'exercici de la prostitució en la via pública a la ciutat de València. BOP núm. **12/08/2013**. Disponible en: https://sede.valencia.es/sede/descarga/doc/document_1_ord0165_c

⁵⁸ Ordenança municipal per a lluitar contra la prostitució i el tràfic amb fins d'explotació sexual a la ciutat de Sevilla. BOP núm. 130 **8/06/2017**. Disponible en: <https://www.dipusevilla.es/system/modules/com.saqa.saqasuite.theme.diputacion.sevilla.corporativo/handlers/download-bop.pdf?id=7c89dfa9-4b65-11e7-9dc9-0050569fe27b>.

⁵⁹ Ordenança municipal reguladora de les normes bàsiques per a la convivència ciutadana i del bon govern local de l'Ajuntament d'Albal. BOP núm. 186, **24/09/21**. Disponible en: https://albal.sede.qva.es/opencms/export/sites/sedeAlbal/contenidosEstructurados/documentos/ordenanzas/GENO_008C.pdf.

⁶⁰ Ordenança de convivència ciutadana del municipi de Getafe. BOCM. núm. 19, **20/08/2019**. Disponible en: https://www.bocm.es/boletin/CM_Orden_BOCM/2019/08/20/BOCM-20190820-44.PDF.

Eix 4. Detecció, identificació i acreditació de les víctimes d'exploració sexual

Una víctima potencial es pot detectar en qualsevol lloc: bordells, habitatges particulars, clubs, centres de treball il·legals, centres d'internaments d'estrangers i altres centres de protecció. Així mateix, Internet i les xarxes socials s'han convertit en un espai virtual on xiquetes i adolescents es troben en gran risc de victimització. L'anonimat que brinden i el gran abast que tenen aquestes eines fan del ciberespai un lloc idoni per a captar potencials víctimes d'exploració sexual.

Una vegada es localitza una possible víctima, la competència per a la identificació formal la tenen les unitats policials d'Estrangeria i Fronteres⁶¹, que estan especialment formades per a decidir si és una víctima de tràfic. Si s'identifica formalment com a víctima de tràfic, tindrà una sèrie de beneficis jurídics, regulats en l'article 59 bis de la Llei 4/2000. D'aquesta manera, la resta de les víctimes d'exploració sexual que no complisquen els criteris del tipus penal de l'article 177 bis del CP no són identificades formalment com a víctimes.

És a dir, el sistema de protecció articulat a Espanya pivota sobre el tràfic amb fins d'exploració sexual, fet que supedita el desplegament de drets a la identificació formal de la víctima per part de les FCSE.

A més, els diferents avanços en matèria d'exploració sexual en el pla jurídic internacional i nacional s'han realitzat des d'una perspectiva penal de lluita contra el tràfic, i no tant des de la perspectiva de la protecció de les dones prostituïdes, independentment de la via per la qual han arribat.

4.1. Detecció de les víctimes d'exploració sexual

La detecció de l'exploració sexual no és competència d'un únic organisme ni agent. Per això, un dels problemes és el coneixement dels indicadors que manifesten i assenyalen una situació d'exploració sexual.

OBJECTIU: conscienciar professionals de diferents àmbits per a aconseguir una detecció major i millor.

JUSTIFICACIÓ: els i les professionals de primera línia, és a dir, que intervenen de primera mà amb víctimes potencials, han de ser capaços de reconèixer els senyals que una dona es

⁶¹ Article 141.2 del Reial decret 557/2011, de 20 d'abril, pel qual s'aprova el Reglament de la Llei orgànica 4/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seua integració social, després de la reforma per la Llei orgànica 2/2009.

troba en situació de prostitució o ha sigut víctima de tràfic, anar més enllà d'aquests primers senyals i ser capaços de relacionar-les amb els indicadors que s'han establert per a detectar si, efectivament, aquesta dona està sent víctima d'explotació sexual.

MESURES:

39) Reforç de la formació i sensibilització en matèria de prostitució i tràfic als diferents agents que poden detectar possibles víctimes (especialment en l'àmbit sanitari, però també centres educatius, centres d'infància, inspecció de treball, serveis socials, etc.) i facilitació de canals de comunicació amb la resta dels operadors⁶².

Justificació: la detecció de víctimes pot realitzar-se des dels diferents àmbits als quals acudisca. Tot aquell agent públic que pugui convertir-se en un potencial subjecte de detecció d'una víctima d'explotació sexual ha de disposar de la formació, la sensibilització i la capacitat de derivació a la resta de recursos públics i ha de conèixer quins són els canals de comunicació per a fer-ho efectiu.

40) Formació a les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat, d'ara en avant FCSE, en la detecció i identificació de qualsevol víctima d'explotació sexual.

Justificació: les FCSE solen ser els primers que tenen coneixement dels fets delictius i, per tant, amb la formació adequada, estan en posició de detectar qualsevol víctima d'explotació sexual.

41) Col·laboració amb la Federació Espanyola de Municipis i Províncies, l'FVMP, Diputacions i Mancomunitats per a promoure la participació de les entitats locals en el desenvolupament de mesures per a la prevenció i detecció de la prostitució i el tràfic amb fins d'explotació sexual⁶³.

Justificació: dins dels organismes municipals hi ha agents que poden detectar víctimes d'explotació sexual, per això és necessari també involucrar les entitats locals.

⁶² Articles 11 i 15 LOASP; eix 1 objectiu 2 del Pla balear; prioritat 1 objectiu 3 del Pla integral de lluita contra el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual (2015-2018).

⁶³ Prioritat 5 objectiu 10(134) del Pla integral de lluita contra el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual (2015-2018).

4.2. Identificació de totes les víctimes d'exploració sexual

A pesar de l'alt nombre de dones que són contactades en entorns de prostitució, només unes poques poden ser identificades formalment com a víctimes de tràfic amb fins d'exploració sexual. Només a aquestes se'ls ofereix un elenc de drets i serveis que, en aquest moment, no tenen caràcter integral. Per a prestar aquests serveis, s'articulen mecanismes de col·laboració i coordinació tant institucional com amb les ONG i entitats especialitzades.

OBJECTIU: garantir la identificació de totes les víctimes d'exploració sexual.

JUSTIFICACIÓ: per a evitar que moltes víctimes d'exploració sexual queden fora del sistema de protecció i no puguin exercitar els drets que les assisteixen és necessari que la identificació de les víctimes no es limite a les eines d'identificació formal per part de les FCSE.

MESURES:

42) Articulació de procediments de detecció i identificació, no només de les víctimes de tràfic, sinó de totes les víctimes d'exploració sexual, que no depenguin de la identificació formal de les FCSE⁶⁴.

Justificació: les víctimes d'exploració sexual es poden detectar des de diversos àmbits, des del sistema de salut fins als serveis socials municipals. A més, si es desvincula la identificació formal de les FCSE, es podran identificar més víctimes i aquestes deixaran de témer la possible expulsió en cas d'estar en situació administrativa irregular.

4.3. Identificació formal de víctimes de tràfic amb fins d'exploració sexual

La revictimització apareix des del moment en què la víctima és localitzada i identificada formalment per les FCSE. Per això, les actuacions objecte del Protocol marc de protecció i les víctimes de tràfic d'éssers humans⁶⁵ estan basades en un enfocament de promoció i protecció dels drets humans, que prioritza l'assistència i protecció de les víctimes, evita la victimització secundària i anima les víctimes a col·laborar en els processos penals contra els traficants i proxenetes.

⁶⁴ Article 20 LOASP.

⁶⁵ Adoptat mitjançant l'acord de 28 d'octubre de 2011 pels Ministeris de Justícia, de l'Interior, d'Ocupació i Seguretat Social i de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat, la Fiscalia General de l'Estat i el Consell del Poder Judicial.

OBJECTIU: garantir la identificació i protecció de les víctimes de tràfic des d'una perspectiva de drets humans.

JUSTIFICACIÓ: el fenomen de la prostitució ha d'abordar-se des de la perspectiva de drets humans i de gènere, atès que està àmpliament documentat que afecta principalment dones i xiquetes. La prioritat ha de ser protegir la víctima, ajudar-la a eixir d'aquesta situació, evitar-li més sofriments, procurar que es recupere i evitar la seua revictimització, i garantir la seguretat de les víctimes i de la seua família.

MESURES:

43) Facilitació d'un entorn còmode i íntim per a prendre declaració a la víctima, sempre acompanyada per les persones de confiança que considere.

Justificació: atesa la dificultat que suposa per a la víctima relatar la seua experiència, es fa necessari que les condicions de l'entorn siguen favorables perquè pugui prestar declaració de la manera més adequada per a ella.

44) Separació del procés de recuperació de les dones de qualsevol procés d'investigació policial o judicial, suprimint qualsevol condició imposada lligada a la denúncia, sense perjudici de l'acompanyament a les víctimes.

Justificació: el deure de promoció i protecció dels drets humans és en si mateix un mandat que no requereix la demostració de l'existència d'un delictes, sense perjudici que hi haja casos connectats amb delictes.

4.4. Acreditació de la condició de víctima

A causa que, com ja s'ha esmentat, la identificació formal de víctimes de tràfic l'efectuen les FCSE, moltes de les víctimes d'explotació sexual queden fora del sistema de protecció. Les víctimes que aconseguen entrar a aquest sistema de protecció ho fan per la via de la violència de gènere, quan en realitat la seua casuística i les seues necessitats són unes altres. És a dir, les dones prostituïdes, com a víctimes de violència contra la dona, no tenen un espai propi amb drets específics.

OBJECTIU: dotar de reconeixement de víctimes de violència les dones prostituïdes per a garantir el seu accés a ajudes, prestacions i serveis.

JUSTIFICACIÓ: s'ha de reconèixer la mateixa situació de les víctimes d'altres formes de violència contra la dona a les dones en situació de prostitució⁶⁶. Comparteixen amb la resta de les víctimes una sèrie de factors comuns: aïllament, por, culpabilització, vergonya... Es fa necessari construir un sistema de protecció, de recursos ambulatoris i residencials i començar a cobrir aquestes dones amb un mínim de drets, que en altres col·lectius ja estan coberts.

És necessari acreditar la seua condició de víctima i aprofitar el camí que ja hi ha recorregut per a treballar en paral·lel. D'aquesta manera, es generaria un espai propi, consolidat i estable, per a arribar a resoldre la situació d'aquestes dones. El Conveni de Varsòvia estableix el criteri de mínima exigència, per la qual cosa pot ser una autoritat administrativa la que confirme la condició de víctima, per a proporcionar-li un sistema de protecció, sense necessitat que estiga vinculat a la corroboració de l'existència de delictes.

Així mateix, l'any passat 2020, l'"ampliació del Pla de contingència contra la violència de gènere davant de la crisi de la COVID-19: mesures addicionals dirigides a víctimes de tràfic, explotació sexual i a dones en contextos de prostitució" va establir la consideració de les dones explotades sexualment i les especialment vulnerables en contextos de prostitució com a subjectes dels drets que fins a aquest moment només es vinculaven a les dones formalment identificades com a víctimes de tràfic. Gràcies a aquesta consideració, les dones prostituïdes van poder accedir als drets i recursos previstos per a les víctimes de tràfic amb fins explotació sexual.

MESURES:

45) Reconeixement de les dones en situació de prostitució dins de l'acreditació de les víctimes de violència sexual.

Justificació: d'aquesta manera, es manté el sistema de reconeixement de víctima de violència de gènere i se'n crea un d'equiparable i específic per a les víctimes de violència sexual, sense diferenciar en quina mena de violència. A més, se salvaguarda la intimitat de les víctimes.

46) Identificació de les víctimes de prostitució mitjançant una autoritat administrativa, no només policial o judicial.

Justificació: la identificació per part d'una autoritat administrativa agilitaria el reconeixement de la condició de víctima i es compliria l'objectiu d'allunyar la dona de la situació de violència i explotació.

⁶⁶ Aquest punt s'ha desenvolupat en la introducció d'aquest document.

47) Adopció d'un model d'informe que puguin formalitzar les entitats especialitzades i les entitats públiques competents per a reforçar el procés d'identificació i agilitar l'accés a recursos: ingrés mínim vital, recurs residencial, etc.

Justificació: d'aquesta manera s'incorporen les entitats especialitzades que treballen amb les víctimes en el procés d'identificació.

Eix 5. Drets i recursos per a garantir l'eixida de la prostitució

Determinar la prostitució com una violació greu dels drets humans no és suficient per a erradicar aquesta forma de violència cap a les dones. És necessari que aquesta afirmació s'acompanye d'un catàleg de drets i recursos que possibiliten, efectivament, l'eixida d'aquestes dones de la prostitució mitjançant una assistència integral a les víctimes que cobreixi les seues necessitats bàsiques i l'accés a programes d'inserció laboral, ajudes econòmiques o d'habitatge, entre d'altres. Moltes dones que entren o es mantenen en la prostitució ho fan per factors personals, econòmics i socials que els impedeixen adoptar una alternativa real a la prostitució en les seues vides.

Per aquest motiu, un dels pilars fonamentals de l'abolicionisme consisteix en la necessitat d'atorgar i garantir una sèrie de drets i recursos que puguin facilitar a les dones eixir de la prostitució. En aquest eix s'exposen els que es consideren necessaris per a aconseguir aquest fi.

La consideració de les dones prostituïdes com a víctimes de violència contra les dones implica que els assisteixen els drets que figuren en la Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes⁶⁷ i en la resta de normativa que s'exposa en l'apartat 1.1 d'aquest informe. No obstant això, els drets que s'exposen en el present apartat es consideren complementaris i centrats en la situació particular de les víctimes de prostitució, tràfic i explotació sexual i són especialment rellevants per a la seua recuperació.

També és important assenyalar que aquestes propostes han sigut realitzades per les persones expertes partint de la situació normativa actual, sense perjudici que les mesures normatives que s'han exposat en els primers eixos d'aquest informe modifiquen la legislació i s'estenguen els drets que s'hi recullen a la totalitat de víctimes d'explotació sexual, especialment a les dones prostituïdes.

Així mateix, el reconeixement de la prostitució com a forma de violència contra les dones, en la qual es vulneren drets fonamentals⁶⁸, suposa l'obligació indiscutible d'acció per part dels poders públics, garants dels drets fonamentals. Per aquest motiu, la xarxa de

⁶⁷ Els drets de l'Estatut de la víctima del delictes van des del dret a la informació des del primer contacte amb les autoritats o el dret a rebre informació sobre la causa penal fins a la seua protecció durant la investigació penal i el dret a la intimitat. Es pot consultar el catàleg complet en: <https://www.boe.es/eli/es/l/2015/04/27/4>.

⁶⁸ Entre els drets fonamentals que recull la Constitució Espanyola hi ha el dret a la vida i a la integritat física i moral (article 15), així com a la llibertat i a la seguretat (article 17.1).

serveis i recursos per a garantir el compliment dels drets que assisteixen les dones prostituïdes ha de ser de caràcter públic.

5.1. La garantia de l'accés als drets i recursos

5.1.1. Xarxa pública de serveis

Com ja s'ha esmentat, la consideració de les dones prostituïdes com a víctimes de la violència contra les dones suposa l'obligació d'activació per part dels poders públics que han d'assumir aquesta assistència.

Les necessitats de les dones prostituïdes són diferents segons la seua situació personal. En la creació de recursos per a cobrir aquestes necessitats han de tindre's en compte aspectes com la mobilitat, l'horari de les víctimes, etc., que els permeten un accés personalitzat i adaptat a les seues circumstàncies. Tot això fa necessari crear una xarxa pública coordinada de serveis que siga present en tot el territori.

Els recursos existents en l'actualitat per a l'atenció de dones en situació de prostitució estan prestant-los fonamentalment ONG i entitats especialitzades: és en aquestes on recau el pes de la protecció, atenció i assistència integral de les víctimes.

OBJECTIU: oferir una xarxa pública de serveis per a atendre les dones en contextos de prostitució amb personal professional especialitzat.

JUSTIFICACIÓ: els recursos per a les dones en situació de prostitució, per ser aquesta una forma de violència contra les dones, han de proporcionar-se des de les administracions públiques. És a dir, la xarxa de recursos residencials i/o assistencials pensats per a l'atenció d'aquestes víctimes no ha de dependre de subvencions o concerts de caràcter anual. A més, per a garantir l'efectivitat d'aquests recursos, s'han de proporcionar per mitjà d'una xarxa coordinada que preste els seus serveis en tot el territori.

MESURES:

48) Creació de recursos especialitzats d'atenció a dones en situació de prostitució en diferents punts del territori amb procediments administratius específics que incloga:

- Punts informatius.
- Assessorament i tramitació de procediments administratius (empadronament, situació administrativa...).
- Punt d'accés digital: equips per a l'autogestió de la tramitació amb suport i sense de persones mediadores.

- Atenció i derivació de dones en situació d'exploració sexual a recursos especialitzats (residencials, d'ocupació, d'assistència integral, etc.).
- Punts d'accés de cobrament i lliurament de les ajudes econòmiques.

Justificació: aquests recursos especialitzats, que són variats, garanteixen una atenció adequada i integral a la dona que hi acudeix. A més, com que es troben en diferents punts del territori, serà possible assegurar l'accessibilitat de totes les dones.

49) Creació d'una xarxa pública de protecció amb la col·laboració entre l'Administració pública i les entitats socials.

Justificació: el treball en xarxa facilita les respostes resolutives i brinda eines útils i apropiades per aconseguir l'eixida la prostitució d'aquestes dones.

5.1.2. Assistència integral

Existeix un dèficit de programes integrals adaptats a les necessitats de les víctimes d'exploració sexual, especialment per a les dones en situació de prostitució. Els drets reconeguts fins al moment en la nostra legislació es limiten a les dones víctimes de tràfic amb fins d'exploració sexual i a les víctimes de violència de gènere, i queden fora del sistema de protecció les dones en situació de prostitució.

OBJECTIU: assegurar l'assistència integral de totes les víctimes d'exploració sexual.

JUSTIFICACIÓ: les conseqüències físiques i psicològiques de la prostitució són idèntiques per a qualsevol dona víctima d'exploració sexual. Per això, l'atenció que es dirigeix a les dones no només ha de preveure alternatives de caràcter econòmic, social i laboral (incloent-hi les residencials), sinó també les mesures sanitàries i psicològiques que afavorisquen la seua recuperació total.

La nostra legislació preveu un ampli elenc de drets i recursos a la disposició de les dones víctimes de violència de gènere i de tràfic amb fins d'exploració sexual que podrien fer-se extensibles a les dones en situació de prostitució, perquè responen a les seues necessitats específiques i afavoririen la seua eixida d'aquests contextos i, a més, està justificat per ser aquestes dones víctimes de violència sobre la dona.

L'experiència en l'atenció a víctimes de tràfic i exploració sexual confirma l'eficàcia de les estratègies de caràcter integral i multidisciplinari, que impliquen múltiples agents l'objectiu central i primari dels quals, al marge de les seues competències, és la informació i atenció a les dones, utilitzant mecanismes de relació i cooperació (protocols, pautes) consistents en processos de derivació proactiva, amb un traspass d'informació que evite qualsevol incidència o

reiteració d'actuacions sobre la dona que pugua traslladar un missatge que no es compliran les seues expectatives.

MESURES:

50) Posada a la disposició de recursos per a l'atenció integral de les dones prostituïdes, amb extensió dels recursos existents que s'ofereixen a les víctimes d'altres violències contra la dona, tenint en compte la necessitat d'oferir un elenc variat de solucions, depenent de la situació individual de les dones⁶⁹. Concretament, s'haurien de proporcionar els recursos següents:

- Serveis d'informació, en suports i idiomes diversos.
- Atenció social: acolliment i informació específica sobre recursos socials.
- Atenció psicològica (individual i grupal) des del moment previ a interposar denúncia.
- Atenció sanitària i psiquiàtrica: assessorament sobre salut, hàbits saludables, tractaments i/o acompanyament sanitari.
- Atenció jurídica: assessorament legal, tramitacions, acompanyament i assistència jurídica gratuïta des del moment previ a interposar denúncia.
- Formació bàsica i professional.
- Orientació laboral i suport a la cerca d'ocupació.
- Recursos residencials o solucions residencials⁷⁰.

Justificació: l'existència de recursos de caràcter general és fonamental. No obstant això, en alguns casos és necessari que es proporcionen a través de programes específics, adaptats a les necessitats de les víctimes, garantint el caràcter integral de l'assistència i la coordinació adequada amb professionals especialitzats.

51) Disseny d'itineraris d'intervenció, amb acompanyaments institucionals, que minoren la càrrega burocràtica per a les víctimes, i s'ajusten a la seua casuística concreta.

Justificació: els itineraris individualitzats d'intervenció, ajustats a les característiques concretes de la dona i a la seua situació particular, són més eficaços per a aconseguir que isquen de la prostitució.

⁶⁹ Article 17 LOASP.

⁷⁰ Aquests recursos estan enumerats en l'article 19 de la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere; s'han afegit, a més, uns altres que es consideren convenients. Amb aquesta finalitat, en la Generalitat Valenciana, actualment s'està desenvolupant el Programa Alba d'atenció a dones víctimes d'explotació sexual de l'àmbit de la prostitució.

52) Identificació i difusió, en col·laboració amb les entitats especialitzades en l'assistència a les víctimes, de bones pràctiques per a la millora progressiva dels estàndards d'intervenció⁷¹.

Justificació: les entitats especialitzades són les que tenen experiència en el treball amb dones en contextos de prostitució i, per això, han de fer arribar a la resta d'intervinents en el procés bones pràctiques per a la intervenció amb aquestes víctimes.

53) Creació de la finestreta única.

Justificació: una finestreta única evitaria la revictimització, ja que facilita que la dona no hagi d'acudir a diferents instàncies a exposar la seua situació i relatar la seua experiència de manera reiterada.

En relació amb aquesta proposta, cal remarcar la consideració de les oficines d'assistència a les víctimes del delictes com a punt d'accés coordinador o finestreta única, que recull l'article 19 del *Reial decret 1109/2015, d'11 de desembre, pel qual es desenvolupa la Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes, i es regulen les oficines d'assistència a les víctimes del delictes*⁷².

54) Creació d'un pla d'intervenció per a la víctima, que preveja:

- Situació d'estrangeria
- Situació de protecció
- Padrón
- Accés al Sistema Públic de Salut
- Formació i inserció laboral⁷³

Justificació: el Pla d'intervenció proposat eliminaria les barreres interdepartamentals i facilitaria la coordinació entre els diversos àmbits que afecten les víctimes d'explotació sexual.

55) Posada en marxa d'unitats mòbils, com a part del servei especialitzat, públic i integral.

⁷¹ Prioritat 3 objectiu 7(102) del Pla integral de lluita contra el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual (2015-2018)

⁷² Reial decret 1109/2015, d'11 de desembre, pel qual es desenvolupa la Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes, i es regulen les oficines d'assistència a les víctimes del delictes. BOE núm. 312, de 30/12/2015. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/rd/2015/12/11/1109>.

⁷³ Article 24 LOASP.

Justificació: la posada en marxa de serveis itinerants promou l'aproximació a aquestes víctimes, que en moltes ocasions no tenen la possibilitat d'acudir als serveis especialitzats d'atenció.

5.2. Drets i recursos

5.2.1. Accés a la informació

Hi ha una sèrie de barreres respecte de l'accés a la informació dels drets que assisteixen les dones prostituïdes que és necessari superar. En primer lloc, amb caràcter general, les dones en situació de prostitució no coneixen quins són aquests drets, per la qual cosa no poden conèixer si s'estan vulnerant. Sumat a això, aquestes dones normalment es troben en zones allunyades de la ciutat o en clubs o habitatges dels quals no poden eixir i on els serveis d'atenció i informació no arriben. També desconeixen el funcionament del sistema dependent de l'Administració pública i del sistema legal, així com els recursos de protecció existents. Finalment, el desconeixement de l'idioma i la bretxa digital (especialment per a les tramitacions que es realitzen en línia) suposen altres dues grans barreres perquè arriben a conèixer (i així poder exercitar) els seus drets.

L'accés a la informació és un dels drets que preveu la Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes, per l'efectivitat del qual han de vetlar les oficines d'assistència a les víctimes del delictes.

OBJECTIU: aproximar les fonts d'informació a les víctimes per a garantir l'exercici del dret a la informació.

JUSTIFICACIÓ: en el disseny i la posada a la disposició dels recursos adequats s'ha de comptar amb un servei itinerant d'atenció adaptat a les seues necessitats per a fer-los arribar la informació sobre els seus drets. És important que tinguen accés a aquesta informació per a poder exercir els drets que els assisteixen, i que la informació estiga actualitzada. D'altra banda, se les ha d'informar en el seu idioma o en un idioma que compreguen. Se'ls ha d'oferir la possibilitat de contactar amb la xarxa pública de recursos i amb les entitats especialitzades perquè els oferisquen l'assistència i la protecció que estiguen en disposició de proporcionar-los. A més, se'ls ha d'informar sobre els possibles riscos, així com de les mesures de protecció i seguretat que fora necessari adoptar.

L'acostament a aquestes dones per a fer-los arribar la informació, així com la millora en l'accessibilitat dels recursos donaria lloc al fet que les dones en situació de prostitució puguin estar més i més ben informades, i possibilitar que isquen de la prostitució i que es recuperen.

MESURES:

56) Establir mitjans que milloren la comunicació i informació per a les víctimes, a través de:

- Creació d'un servei mòbil d'assistència, integrat per diversos perfils professionals que dispose d'accés a Internet per a facilitar la gestió de tràmits en línia.
- Establiment de línies telefòniques per a informar sobre els seus drets.
- Creació d'un sistema de comunicació mitjançant missatgeria instantània o xat en línia que atenga en diversos idiomes.
- Elaboració de tríptics que prevegen un resum de drets i recursos amb accés mitjançant codi BIDI o QR⁷⁴.
- Facilitació de tota la informació en un idioma que la dona compregua, des del primer moment⁷⁵.

Justificació: per a les dones en situació de prostitució és complicat, a vegades, acudir als serveis i recursos que es troben en diferents punts de la ciutat. Això suposa una barrera per a l'accés a la informació, per la qual cosa es fa necessari un servei itinerant i una línia telefònica. A més, el contacte via missatgeria instantània és una eina molt útil a causa de la utilització massiva d'aquesta mena de serveis, a més de ser ràpida i eficaç. Finalment, moltes dones en contextos de prostitució no parlen l'idioma i necessiten conèixer i entendre bé els seus drets per a poder exercitar-los, per la qual cosa facilitar els seus drets de la manera més accessible i en el seu idioma és fonamental.

5.2.2. Inserció laboral

Hi ha una gran dificultat per a la inserció laboral d'aquestes dones, que a vegades resulta extremadament complexa. Moltes tenen familiars que depenen econòmicament i exclusivament dels seus ingressos i, en altres ocasions, han de saldar algun deute contret⁷⁶. Per això, la gran majoria depèn dels diners rebuts per la prostitució. Aquesta dificultat s'incrementa per estar en situació administrativa irregular. Altres elements que dificulten són: desconeixement de l'idioma, analfabetisme, falta de preparació, falta d'experiència laboral, estudis superiors no acabats, estudis superiors no homologats (en el cas d'estrangeres), la demora a trobar treball sumat a la urgència per aconseguir diners, a causa de les càrregues familiars ja esmentades o al deute contret. Normalment, si poden accedir a alguna oferta de treball, sol ser de caràcter temporal o eventual i els itineraris formatius als quals poden accedir són molt bàsics i no ofereixen realment una alternativa laboral que els permeti abandonar la prostitució.

⁷⁴ Eix 4 objectiu 11 del Pla autonòmic de lluita contra el trànsit de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual i d'abordatge a la prostitució (2019-2022).

⁷⁵ Article 17.2. b LOASP.

⁷⁶ Moltes víctimes de tràfic contrauen un deute amb el traficant per les despeses de viatge (en cas de trasllat d'un país a un altre) o d'allotjament, que solen ser altes xifres de diners. Habitualment, és el pagament d'aquest deute el que fa a les víctimes mantindre's en la situació d'explotació per a arribar a retornar aquesta suma de diners.

OBJECTIU: afavorir l'accés a l'ocupació de les dones en situació de prostitució.

JUSTIFICACIÓ: l'accés d'aquestes dones a una ocupació remunerada permetria que isqueren de la prostitució, ja que la majoria es manté en la prostitució perquè no té alternatives laborals i econòmiques reals. Ha de fer-se amb perspectiva de durabilitat, per a evitar tornar a la prostitució. A més d'un mitjà per a ser econòmicament independent, també augmentaria la seua autoestima i autonomia personal.

MESURES:

57) Disseny d'itineraris sociolaborals personalitzats, basats en les necessitats del mercat laboral actual, tenint en compte les aptituds de la dona, que incloguen la realització d'accions formatives.

Justificació: el treball és un requisit indispensable per a aconseguir un projecte estable, autònom i independent. En conseqüència, s'haurà de treballar de manera individualitzada amb cadascuna de les dones en contextos de prostitució. A més, per a augmentar l'ocupabilitat d'aquestes dones, la formació és una condició necessària, ja que moltes manquen de la qualificació adequada que els permeta accedir a l'ocupació amb una certa facilitat.

58) Facilitació de la convalidació dels estudis que la dona haja cursat a l'estranger.

Justificació: algunes de les dones estrangeres que arriben al nostre país tenen estudis a l'estranger que no es poden convalidar a Espanya, per la qual cosa se'ls nega la possibilitat d'exercir la professió a la qual es dedicaven al seu país d'origen i es veuen obligades a entrar en la prostitució.

59) Elaboració de convenis de col·laboració amb empreses per a incorporar-les al mercat laboral, facilitant-los suport mitjançant bonificacions a la Seguretat Social o un altre tipus d'incentius⁷⁷.

Justificació: és necessari acompanyar la inserció laboral real d'aquestes dones, per a la qual cosa les empreses han d'estar involucrades en el procés que garantisca la seua inserció després de la formació rebuda i la dona pugui incorporar-se a un lloc de treball.

60) Promoció de la conciliació de la vida familiar i laboral per a les dones que tenen menors a càrrec mitjançant l'accés gratuït a guarderies.

⁷⁷ Prioritat 2 objectiu 5(72) Pla integral de lluita contra el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual (2015-2018).

Justificació: Les dones prostituïdes amb fills i filles menors podran incorporar-se a un lloc de treball per tindre coberta l'atenció i cura de les persones al càrrec seu.

61) Promoció de la figura de la supervivent com a acompanyant d'altres dones en situació de prostitució.

Justificació: la figura de la supervivent-acompanyant permet una eixida laboral i econòmica per a la dona, a més que les dones acompanyades per ella se senten més pròximes a aquesta figura en els recursos d'atenció.

5.2.3. Accés a l'assistència sanitària

L'existència de patologies (traumes i seqüeles psicològiques, malalties ginecològiques o de transmissió sexual, addiccions...) i l'existència de violències prèvies no tractades correctament, dificulten la reinserció social i laboral de les víctimes de prostitució, tràfic i explotació sexual. L'exposició constant a situacions de vulneracions físiques, a formes de violència, agressions, fustigació, absència de xarxes de suport, etc., són factors que augmenten l'aïllament i l'exclusió social. A més, la mateixa situació de prostitució és una barrera en si mateixa: jornades extenses, horaris nocturns, ubicacions de clubs i habitatges, moviment constant, deutes contrets...

OBJECTIU: garantir l'accés a l'assistència sanitària i atenció psicològica adequada.

JUSTIFICACIÓ: el dret a la salut és el primer pas que ha de fer-se prèviament a tot el procés de recuperació i eixida de la prostitució.

MESURES:

62) Creació d'unitats especialitzades en centres de salut per a l'accés, l'atenció i el seguiment de l'estat de salut física, mental, sexual i reproductiva de les dones en situació de prostitució, adaptades a les seues necessitats (horaris, proves ginecològiques específiques, prova ràpida VIH, derivació interrupció embaràs, suport psicològic i psiquiàtric).

Justificació: l'especialització en l'atenció, en relació amb la situació de prostitució, garanteix una adequada assistència sanitària i psicològica a aquestes dones.

5.2.4. Accés a l'habitatge

Les dones en situació de prostitució solen tindre un difícil accés a un habitatge a causa de la seua situació administrativa irregular, així com a la seua difícil conjuntura econòmica.

OBJECTIU: garantir l'accés a l'habitatge.

JUSTIFICACIÓ: l'habitatge és una necessitat bàsica. Atesa la seua situació de vulnerabilitat, es fa necessari comptar amb un espai segur en el qual poder desenvolupar un procés de reinserció social i rebre l'adequada atenció social, psicològica i/o jurídica.

MESURES:

63) Creació de recursos residencials públics i especialitzats, així com l'habilitació d'un nombre major de places en els existents. Han de ser tant centres d'acolliment residencial d'urgència com dispositius d'acolliment temporal. En aquests recursos residencials s'ha de treballar amb les víctimes, garantint autonomia de les residents. Després d'un període en aquests centres s'ha de realitzar una valoració per un equip multidisciplinari i dissenyar un itinerari personalitzat⁷⁸.

Justificació: en les situacions en què hi haja una vulnerabilitat extrema o en què es requerisca una resposta immediata, és necessari brindar a la dona un espai segur immediat on pugui viure per a allunyar-se de la prostitució.

64) Inclusió de les víctimes d'explotació sexual en els programes d'accés a l'habitatge destinats a víctimes de violència de gènere⁷⁹.

Justificació: l'explotació sexual és una forma més de violència de gènere i si hi ha un mecanisme ja establert d'ajudes a l'habitatge, les víctimes de tràfic i prostitució han d'estar incloses en aquest.

65) Creació de prestacions econòmiques que faciliten l'accés a un habitatge a les dones en situació de prostitució tenint en compte la seua situació individual.

⁷⁸ Article 18.2.c LOASP; eix 4 objectiu 11 del Pla autonòmic balear.

⁷⁹ Eix 4 objectiu 12 del Pla autonòmic balear.

Justificació: per a poder abandonar la prostitució, a més dels recursos d'acolliment per a situacions que requereixen una resposta imminent, s'ha de garantir a les dones prostituïdes la possibilitat d'accedir a un habitatge segur.

5.2.5. Prestacions econòmiques

Encara que hi ha prestacions o recursos econòmics específics per a les víctimes de tràfic amb fins d'exploració sexual i les víctimes de violència de gènere, les dones prostituïdes no tenen accés a ajudes econòmiques per la seua condició de víctimes de violència contra la dona. A la Comunitat Valenciana únicament està previst en la renda valenciana d'inclusió⁸⁰, des de gener de 2021, una ajuda addicional de 320 euros si la persona sol·licitant es troba en situació de prostitució.

A més, hi ha una sèrie de barreres que impedeixen l'accés a aquestes ajudes com poden ser: desconeixement de l'idioma; falta d'informació sobre els seus drets i sobre el funcionament de l'Administració, i concretament dels Serveis Socials; falta d'informació sobre prestacions; falta de documentació identificativa; serveis de l'Administració col·lapsats; bretxa digital; mancar de compte bancari; no complir el temps mínim de residència (un any en el cas de la renda valenciana d'inclusió) o no complir el temps mínim de cotització (un any en el cas de l'ingrés mínim vital). En conseqüència, moltes dones en risc vertader de vulnerabilitat queden fora del sistema.

OBJECTIU: promoure l'accés a prestacions i recursos econòmics a les dones en situació de prostitució.

JUSTIFICACIÓ: la principal causa d'entrada a la prostitució és la manca de recursos econòmics i una situació de necessitat que, una vegada dins, els impedeix abandonar-la. A més, habitualment són les encarregades de fer costat econòmicament a les seues famílies, que es troben moltes vegades al país d'origen, o tenen les càrregues de deutes contrets anteriorment. Per això, es fa necessari que les dones en situació de prostitució puguin accedir a prestacions econòmiques per a facilitar que isquen de la prostitució.

⁸⁰ La renda valenciana d'inclusió consisteix en una prestació econòmica i/o professional per a realitzar un procés d'inclusió social dirigida a cobrir les necessitats bàsiques que garantisquen la qualitat de vida, combatent l'exclusió i la vulnerabilitat social.

MESURES:

66) Facilitar l'accés a l'ingrés mínim vital per ser víctima d'explotació sexual, sense que la identificació haja d'efectuar-la la policia, i poder acreditar la seua condició de víctima per altres vies⁸¹.

Justificació: l'ingrés mínim vital garantiria unes condicions mínimes de subsistència a totes les dones en situació de prostitució, ja que la majoria es troben en situacions de vulnerabilitat econòmica, i manquen en moltes ocasions de recursos econòmics bàsics per a cobrir les seues necessitats bàsiques. A més, el Pla de contingència contra la violència de gènere davant de la crisi derivada de la COVID-19⁸² preveia com una de les seues mesures la facilitació de l'ingrés mínim vital per a víctimes de tràfic i explotació sexual.

67) Eliminació de les barreres administratives que dificulten l'accés a les ajudes existents: Programa d'atenció a l'exclusió social, renda valenciana d'inclusió, ingrés mínim vital, renda activa d'inserció.

Justificació: per a poder accedir a les prestacions econòmiques el tràmit ha de ser senzill, i evitar així problemes burocràtics que retarden o impedisquen l'accés a l'ajuda econòmica. Aquestes prestacions haurien de tindre en compte les peculiaritats d'aquestes dones a l'hora de dissenyar els requisits.

68) Modificació de la Llei 35/1995, d'11 de desembre, d'ajudes i assistència a les víctimes de delictes violents i contra la llibertat sexual⁸³, mitjançant la qual l'eliminen els obstacles existents perquè les víctimes de delictes violents i contra la llibertat sexual puguen accedir a ajudes públiques i es replantege el model existent de suport a les víctimes a fi de facilitar l'accessibilitat i una ampliació de la cobertura a totes les víctimes.

Justificació: les limitacions legals i les deficiències que en la pràctica s'han revelat porten a la necessitat de proposar reformes que poden millorar l'atenció a les persones que han patit victimització relacionada amb l'exercici de la prostitució en diversos àmbits.

⁸¹ Article 21 LOASP.

⁸² Ministeri d'Igualtat (2020). Pla de contingència contra les violències de gènere davant de la crisi de la COVID-19. Consulta disponible en: <https://bit.ly/3pXIEIQ>.

⁸³ Llei 35/1995, d'11 de desembre, d'ajudes i assistència a les víctimes de delictes violents i contra la llibertat sexual. BOE núm. 296, de 12 de desembre de 1995, pàgines 35576 a 35581 (6 pàgs.). Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/l/1995/12/11/35>.

5.3. Coordinació estatal, autonòmica, provincial i municipal

D'una banda, en l'àmbit nacional comptem amb el Protocol marc de protecció de les víctimes de tràfic d'éssers humans, adoptat mitjançant l'acord de 28 d'octubre de 2011 pels ministeris de Justícia, de l'Interior, d'Ocupació i Seguretat Social i de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat, la Fiscalia General de l'Estat i el Consell del Poder Judicial⁸⁴. D'altra banda, en l'àmbit autonòmic comptem amb el Protocol de col·laboració entre la Generalitat, el Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana, la Fiscalia de la Comunitat Valenciana i la Delegació del Govern a la Comunitat Valenciana per a la protecció de les víctimes de tràfic d'éssers humans a la Comunitat Valenciana, de 30 de juny de 2017⁸⁵. Tots dos protocols tenen com a objecte establir pautes d'actuació per a detectar, identificar, assistir i protegir les víctimes de tràfic d'éssers humans, coordinar l'actuació de totes les institucions implicades i definir els mecanismes de relació entre les administracions amb responsabilitats en la matèria, així com els processos de comunicació i cooperació tant entre les institucions implicades com amb les organitzacions i entitats amb experiència acreditada a assistir les víctimes de tràfic d'éssers humans.

Hi ha suficients espais de coordinació interinstitucional, però això no sempre proporciona el suport adequat perquè l'atenció a les persones víctimes d'explotació sexual es realitze de manera transversal des de totes les administracions públiques i pels serveis que en depenen. Hi ha una necessitat d'estructuració de les relacions institucionals que possibilita l'horitzontalitat en el diàleg en les seues diferents fases: diagnòstic, prognosi i resolució. A pesar que hi ha mecanismes reglats i no reglats de coordinació, la veritat és que el seu funcionament no sempre és l'adequat. A més, hi ha un cert desconeixement d'alguns d'aquests mecanismes de coordinació o, a vegades, no han sigut encara objecte d'activació.

En aquest sentit, l'article 34.2 del Reial decret 1109/2015, d'11 de desembre, pel qual es desplega la Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes, i es regulen les oficines d'assistència a les víctimes del delictes⁸⁶, estableix que "les oficines d'assistència a les víctimes podran mantindre reunions periòdiques amb els organismes, les institucions i les entitats per a reforçar i optimitzar l'assistència de les víctimes, i efectuar, si és el cas, el seguiment de les víctimes vulnerables i assegurar el seu paper de punt d'accés coordinador o finestreta única."

⁸⁴ Ministeris de Justícia, de l'Interior, d'Ocupació i Seguretat Social i de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat, Fiscalia General de l'Estat i Consell del Poder Judicial (2011). Protocol marc de protecció de les víctimes de tràfic d'éssers humans. Disponible en:

<https://violenciagenero.igualdad.gob.es/va/otrasFormas/trata/normativaProtocolo/marco/docs/protocoloTrata.pdf>

⁸⁵ Consulta disponible en: <https://bit.ly/3nRn4IC>.

⁸⁶ Reial decret 1109/2015, d'11 de desembre, pel qual es desenvolupa la Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes, i es regulen les oficines d'assistència a les víctimes del delictes. BOE núm. 312, de 30/12/2015. Disponible en: <https://www.boe.es/eli/es/rd/2015/12/11/1109>.

Quant als recursos, actualment n'hi ha alguns de caràcter formatiu, laboral o econòmic, però hi ha descoordinació i es manca d'unificació de criteris. Els recursos existents estan dispersos i alguns són incompatibles amb altres. Les dones prostituïdes necessiten que hi haja coordinació, perquè l'abordatge siga integral i perquè les alternatives que se'ls brinden siguen eficaces. Encara que es creen més recursos o prestacions, si no tenen la possibilitat d'arribar a aquests, no serveixen per a res. A més, la poca coordinació realitzada manca d'un seguiment inadequat.

OBJECTIU: impulsar la coordinació i cooperació entre agents i institucions.

JUSTIFICACIÓ: la coordinació institucional és fonamental. És necessari treballar de manera coordinada, perquè no aparega cap víctima en un territori de la qual no tinguen coneixement tots els organismes competents en l'assistència a víctimes d'aquest territori. Des del moment en què qualsevol institució o persona tinga coneixement que pot estar davant d'una possible víctima de tràfic, és imprescindible la comunicació al Ministeri Fiscal, a les FCSE o al jutjat de guàrdia.

Així mateix, amb l'objectiu de garantir que totes les dones víctimes d'explotació sexual reben la protecció i atenció adequades a les seues necessitats com a víctimes d'aquest delictes, és necessària la coordinació entre les FCSE, les autoritats judicials, les administracions públiques i les entitats especialitzades. Es tracta d'obrir espais per a l'acció i la presa de decisions col·lectives, a més de realitzar un seguiment adequat de les actuacions dutes a terme. Concretament, un sistema de seguiment dels casos d'aquestes víctimes, que permeta, d'una banda, prestar-los una atenció millor per part dels diferents operadors intervinents, i d'una altra, que servisca de font de coneixement estadístic. Es tracta, a més, de promoure mesures d'intercanvi de la informació entre els diferents actors que intervenen per a evitar la revictimització.

5.3.1 Coordinació estatal

MESURES:

69) Implementació del Mecanisme nacional de derivació⁸⁷.

Justificació: la identificació primerenca de les víctimes és un dels principals reptes per a poder aplicar la normativa nacional i internacional i, concretament, el més crucial perquè les víctimes puguen exercir els seus drets. El desenvolupament d'aquest mecanisme té com a fi vetlar pels drets de les víctimes, i és un ens coordinador de tots els

⁸⁷ Oficina d'Institucions Democràtiques i Drets Humans de l'OSCE (2007). Mecanismos nacionales de derivación. Aunando esfuerzos para proteger los derechos de las víctimas de trata de personas. Manual práctico. Disponible en: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/a/13973.pdf>.

actors, promovent les actuacions pertinents de protecció i d'assistència i de garantia de tots els drets.

70) Articular un sistema informàtic que reculli l'evolució dels casos i la intervenció en aquests per part dels diferents operadors. Aquest sistema també facilitaria el seguiment estadístic del delictes⁸⁸.

Justificació: fer constar en un espai únic i accessible tots els agents públics implicats en matèria de prostitució les actuacions realitzades i fer-ne un seguiment. D'aquesta manera es tindria tota la informació en un mateix lloc i es milloraria el seguiment dels casos, per a no duplicar actuacions ni deixar cap víctima sense atendre, i se sabria en tot moment la situació actual del cas concret.

5.3.2 Coordinació autonòmica

MESURES:

71) Establiment d'un sistema de derivació i coordinació interinstitucional en casos de violència contra la dona a la Comunitat Valenciana. En funció de si s'acredita una situació de violència sobre la dona⁸⁹ o es detecten indicis de tràfic i explotació sexual⁹⁰, s'estableixen les actuacions i els agents implicats, que han d'actuar de manera coordinada.

Justificació: es tracta de millorar l'eficàcia dels recursos amb els quals comptem per a atendre les víctimes, en funció de les necessitats de la dona, i que el seguiment dels casos es realitze de manera adequada. Per a tot això és necessari que hi haja una coordinació entre els agents implicats i, si pot ser, un organisme de referència que realitze el seguiment dels casos i regule la coordinació.

72) Recopilació i anàlisi d'un registre estadístic de les denúncies i els casos referents a explotació sexual investigats, identificats i sancionats a la Comunitat Valenciana⁹¹.

Justificació: a més de facilitar la realització d'un diagnòstic de la situació, aquest registre milloraria la coordinació interinstitucional mitjançant el coneixement de casos i la denúncia realitzada.

⁸⁸ Eix 1 objectiu 8 i 9 del Pla autonòmic balear.

⁸⁹ En el cas que no es puga acreditar, es deriva la dona als recursos socials corresponents. En el cas que hi haja una situació de violència, com és la prostitució, es realitza un procediment acreditatiu per a accés a les prestacions i recursos.

⁹⁰ En aquest cas, es contacta amb les FCSE per a realitzar l'entrevista d'identificació. Si la identificació és positiva, es deriva la víctima o se la posa en contacte amb una entitat especialitzada per a cobrir les necessitats socials, documentals, psicològiques, d'allotjament o de qualsevol altra índole.

⁹¹ Article 25 LOASP.

73) Regulació de les vies de coordinació interadministrativa i amb les entitats especialitzades mitjançant una mesura normativa amb rang de llei.

Justificació: es proposa el rang de llei per a garantir-ne l'eficàcia, en lloc de remissió a protocols o a una planificació estratègica.

74) Creació de protocols dirigits a tots els agents intervinents que atenen les dones en situació de prostitució⁹².

Justificació: tots els agents han d'estar implicats a proporcionar la informació, així com en la detecció de casos. Aquests protocols han d'implicar els diferents departaments de la Generalitat Valenciana i ha de realitzar-se amb l'objectiu de brindar una atenció i derivació adequades, així com d'unificar les dades existents. Es tracta de permetre la traçabilitat de tot el recorregut.

75) Establiment d'un organisme de referència, dependent de l'Administració pública, que garantisca la comunicació i el trasllat de la informació i faça el seguiment de les actuacions concretes de totes les administracions públiques i les entitats socials respecte a la situació vital concreta de la dona.

Justificació: les actuacions realitzades amb cada dona són diferents, a causa de la seua situació particular i les seues diferents condicions de vida. Aquestes actuacions són dutes a terme per diversos organismes que han d'estar coordinats per a dotar d'integralitat la intervenció.

76) Creació d'una taula tècnica d'atenció, treball i coordinació interdisciplinària entre institucions, organitzacions especialitzades i altres professionals que estiguen en contacte amb dones prostituïdes.

Justificació: es tracta de fer una "tasca d'atenció informativa, de valoració de necessitats i atenció de les situacions greus de vulnerabilitat social i personal" de les dones víctimes de tràfic i en situació de prostitució "en coordinació amb tots els agents implicats" (MAPCAL)⁹³.

⁹² Article 24 LOASP.

⁹³ A Balears, hi ha una taula tècnica per a l'atenció a persones que exerceixen la prostitució a Calvià (MAPCAL): <http://www.calvia.com/responsive/general.plt?KPAGINA=3232&KIDIOMA=2>.

77) Creació d'un protocol per a l'abolició de la prostitució en l'àmbit autonòmic⁹⁴.

Justificació: la redacció i posada en marxa d'aquest protocol milloraria la coordinació per establir les pautes que ha de seguir cada institució.

78) Elaboració d'un pacte per a l'abolició de la prostitució.

Justificació: un pacte contra la prostitució suposaria un compromís cap a l'abolició de la prostitució per part de totes les entitats, els organismes i les institucions que s'hi adheriren.

5.3.3 Coordinació provincial

MESURES:

79) Creació de taules de coordinació provincials amb la finalitat de fer un seguiment de les actuacions relacionades amb les situacions d'explotació sexual detectades. En aquestes taules participarà, almenys, el Ministeri Fiscal i l'Administració de justícia, FCSE especialitzats, la Inspecció de Treball i Seguretat Social o l'òrgan autonòmic equivalent i la delegació o la subdelegació del govern corresponent⁹⁵.

Justificació: es tracta de vetlar per la coordinació interinstitucional adequada i una cooperació eficaç en la resposta a escala provincial. Un treball coordinat augmenta considerablement l'eficiència del servei de totes les institucions implicades.

80) Promoció d'iniciatives coordinades des de la Federació Valenciana de Municipis i Províncies o la Federació Espanyola, o des de diputacions i mancomunitats, que puguen canalitzar propostes o mesures a aplicar des dels municipis consensuades en aquests fòrums.

Justificació: hi ha una necessitat de buscar sinergies i aliances en altres institucions, públiques o privades, que puguen ajudar a desenvolupar les polítiques públiques implementades en matèria de prostitució.

⁹⁴ Article 24 LOASP.

⁹⁵ Eix 3 objectiu 10 del Pla autonòmic balear.

5.3.4 Coordinació municipal

MESURES:

81) Promoció en els municipis de plans integrals contra la prostitució i el tràfic, dins dels quals s'emmarquen ordenances que penalitzen els demandants de prostitució, els proxenetes i els propietaris i gestors de locals de cites, però no l'“oferta” de prostitució.

Justificació: és necessari treballar també des de l'àmbit local i que els municipis es comprometen a combatre aquesta forma de violència contra les dones.

82) Promoció de l'expansió i adhesió de tots els municipis valencians a la Xarxa de Municipis Lliures de Tràfic⁹⁶ de la Comunitat Valenciana i establiment de mesures de seguiment de consecució dels compromisos signats.

Justificació: l'adhesió a la Xarxa de Municipis Lliures de Tràfic porta als municipis a comprometre's i, d'aquesta manera, a desenvolupar mesures efectives contra la prostitució i el tràfic dins del seu àmbit competencial.

Eix 6. Sensibilització i formació

La percepció social del fenomen de la prostitució està distorsionada. Hi ha una certa legitimitat d'una pràctica que es considera universal i fins a un cert punt natural per la seua llarga permanència en el temps, amb tolerància cap al prostituïdor i rebuig o reprovació de la dona víctima de prostitució. El lucratiu mercat del sexe, amb els seus poderosos *lobbies* i costosos bufets professionals, desvia l'atenció del tràfic i normalitza, edulcora o fins i tot crea una imatge falsa de glamur respecte de la prostitució.

A més, també hi ha un corrent d'opinió que es basa en la creença que la dona prostituïda és responsable de la seua situació, i ignora la vulnerabilitat de les víctimes, el caràcter institucional i sistèmic de la prostitució i sobrevalora les capacitats individuals d'eixir d'aquest entorn. És a dir, pateix una doble estigmatització: per ser explotada i per ser rebutjada socialment.

OBJECTIU: sensibilitzar la població sobre la prostitució com a forma de violència contra les dones.

JUSTIFICACIÓ: aquesta sensibilització té dos objectius. D'una banda, detectar un nombre major de víctimes per part de la societat civil (entenent per detecció el procés que s'inicia amb el reconeixement d'alguns senyals o indicis que puguen suggerir una possible

⁹⁶ Es pot consultar en: <https://redlibretrata.wordpress.com/>.

situació de tràfic, en la qual participen tota una sèrie d'actors especialitzats i no especialitzats). Involucrant tota la societat aconseguirem millorar la detecció, ja que és possible detectar les víctimes en diferents contextos i circumstàncies. Per això, és necessari que la societat en general conega el que és el tràfic per a poder detectar les víctimes d'aquest delictes. I, d'altra banda, el coneixement de la realitat de la prostitució i l'explotació sexual generaria un rebuig social cap al fenomen de la prostitució, els proxenetes i els prostituïdors, i no cap a la víctima.

6.1. Campanyes de sensibilització

MESURES:

83) Reforç de la prevenció i de la detecció del tràfic, visibilitzar aquesta realitat i promoure un missatge clar i contundent a la societat de tolerància zero al tràfic de dones amb fins d'explotació sexual⁹⁷.

Justificació: s'ha de donar visibilitat al fenomen i explicar a la ciutadania què és el tràfic, per a aconseguir la col·laboració ciutadana, i així augmentar la detecció de víctimes.

84) Realització de campanyes d'educació sexual dirigides a tota la societat⁹⁸.

Justificació: es fa necessari educar la societat en els aspectes relacionats amb la sexualitat, ja que és un àmbit de vegades "tabú" i constitueix un espai de victimització de moltes dones.

85) Realització de campanyes periòdiques de sensibilització a la ciutadania aprofitant els diferents dies dedicats a la lluita contra el tràfic (30, de juliol, 23 de setembre, 18 d'octubre) posant el focus en la demanda, generadora del delictes⁹⁹.

Justificació: les campanyes continuades i periòdiques generen un impacte major en la sensibilització de la població.

86) Disseny d'una campanya "per l'abolició" ("Parlamentari(e)s per l'abolició", "Mestres per l'abolició", "Taxistes per l'abolició", "Joves per l'abolició", "Jubilats i jubilades per l'abolició", etc.).

⁹⁷ Prioritat 1 objectius 1 i 3 del Pla integral de lluita contra el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual (2015-2018).

⁹⁸ Article 10 LOASP; prioritat 1 objectiu 1 Pla integral de lluita contra el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual (2015-2018).

⁹⁹ Article 10 LOASP; eix 1 objectiu 1 del Pla balear; prioritat 1 objectiu 1 Pla integral de lluita contra el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual (2015-2018).

Justificació: mitjançant aquesta campanya es dona visibilitat a l'abolicionisme, i s'explica en què consisteix la postura abolicionista, ja que hi ha en la societat una interpretació errònia del que significa "abolició de la prostitució".

6.2. Formació

MESURES:

87) Proporcionar educació sexoafectiva des de la infància, i específica en violència de gènere en l'adolescència, basada en la igualtat real i l'eliminació d'estereotips, i d'acord amb l'edat de les persones destinatàries¹⁰⁰.

Justificació: l'educació sexoafectiva és d'importància vital perquè les persones aprenguen a viure una sexualitat lliure d'estereotips i des del respecte. La pornografia es caracteritza per la desigualtat i el paper de submissió i cosificació de la dona. Si l'educació sexual dels xiquets i xiquetes es basa en aquesta, ens trobem davant d'un factor de risc, sobre la perpetuació de rols masclistes i de violència sexual cap a les dones. Davant d'això, una educació sexual responsable i basada en els principis d'igualtat real i respecte permetrà un desenvolupament de la sexualitat lliure de violència i estereotips.

88) Elaboració d'unitats didàctiques sobre la problemàtica de l'explotació sexual per a incloure-les en el currículum docent a través dels CEFIRE.

Justificació: educar en igualtat és una obligació de l'Estat¹⁰¹.

89) Formació al funcionariat perquè conega els drets de la víctima de tràfic i de les dones en contextos de prostitució (personal sanitari, serveis socials...) ¹⁰².

Justificació: formant i sensibilitzant les persones que puguen entrar en contacte amb aquestes dones, l'atenció serà més adequada i, a més, s'evita la revictimització.

90) Formació als operadors jurídics sobre la realitat de la prostitució

Justificació: cal formar en sensibilització i detecció d'aquesta matèria al conjunt d'operadors jurídics, ja que encara que delictes d'aquesta naturalesa puguen portar-los

¹⁰⁰ Article 12 LOASP.

¹⁰¹ Articles 23 i 24 de la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes.

¹⁰² Articles 11 i 14 LOASP; eix 2 objectiu 6 del Pla autonòmic balear; prioritat 1 objectiu 2 del Pla integral de lluita contra el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual (2015-2018).

unitats especialitzades (en un futur jutjats especialitzats, Audiència Provincial o Nacional), qui té contacte directe i en primer lloc amb les persones prostituïdes (i poden detectar signes de prostitució) són els jutjats d'instrucció.

Referències

Centre d'Investigacions Sociològiques (2009) Enquesta nacional de salut sexual, Estudi núm. 2780. Novembre 2008-gener 2009. [Arxiu PDF] http://www.cis.es/cis/export/sites/default/-Archivos/Marginales/2780_2799/2780/ES2780.pdf.

Coalició per a l'Abolició de la Prostitució (2016). Prostitució sota el prisma de la legislació internacional de drets humans: anàlisi de les obligacions dels estats i de les millors pràctiques d'implementació. [Arxiu PDF] http://capint.wpengine.com/wp-content/uploads/2016/11/CAP_RJ_VE-WEB.pdf.

Comissió d'Igualtat del Consell General del Poder Judicial. (2018). Guia de criteris d'actuació judicial enfront de el tràfic. [Arxiu PDF] <https://www.poderjudicial.es/stfls/sala%20DE%20PRENSA/NOTES%20DE%20PRENSA/20181121%20Gu%C3%ADA%20de%20criterios%20de%20actuaci%C3%B3n%20judicial%20frente%20a%20la%20trata%20de%20seres%20humanos-vp.pdf>.

Comissió Mixta dels Drets de la Dona i de la Igualtat d'Oportunitats (2007). Informe de la Ponència sobre l'estudi de la prostitució al nostre país. Secció Corts Generals del BOCG, núm. 367. [Arxiu PDF] <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/otrasFormas/trata/datosExplotacionSexual/estudios/D OC/InformePonenciaProstitucion.pdf>.

De Miguel, A. (2012). La prostitución de mujeres, una escuela de desigualdad humana. *Revista Europea de Derechos Fundamentales*, 19, 49-74.

Fédération des Actrices et Acteurs de Terrain et des Survivantes de la prostitution aux côtés des personnes prostituées (2021). Analyse des associations de terrain sur l'impact de la loi du 13 avril 2016 et recommandations pour une phase II. [Arxiu PDF] <http://fondationscelles.org/pdf/facts/rapport-facts-v2-23mars2021.pdf>.

Generalitat Valenciana, Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana, Fiscalia de la Comunitat Valenciana i Delegació del Govern en la Comunitat Valenciana. (2017). *Protocol de col·laboració entre la Generalitat, el Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana, la Fiscalia de la Comunitat Valenciana i la Delegació del Govern a la Comunitat Valenciana per a la protecció de les víctimes de tràfic d'éssers humans a la Comunitat Valenciana*. [Arxiu PDF] <https://bit.ly/3nrn4lc>.

Guisasola, C. (2019). Formas contemporáneas de esclavitud y trata de seres humanos: una perspectiva de género. *Estudios Penales y Criminológicos*, vol. 39, 175-215. Disponible en: <http://dx.doi.org/10.15304/epc.39.5760>.

Honeyball, M. (2014). Informe sobre explotació sexual y prostitució y su impacto en la igualdad de género (2013/2103(INI)). Comissió de Drets de la Dona i Igualtat de Gènere. Parlament Europeu. Disponible en: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2014-0071_ES.pdf.

Inspection Générale de l'Administration, Inspection Générale des Affaires Sociales et Inspection Générale de la Justice (2019). *Evaluation de la loi du 13 avril 2016 visant à renforcer la lutte contre le système prostitutionnel et à accompagner les personnes prostituées*. [Arxiu PDF] <https://www.igas.gouv.fr/IMG/pdf/2019-032r-prostitution-d.pdf>.

Institut Balear de la Dona (2019). Pla autonòmic contra el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual i d'abordatge a la prostitució 2019-2022. Govern Illes Balears. Disponible en: <http://www.caib.es/govern/rest/arxiu/3839258>.

Institut Nacional d'Estadística, 2003. Enquesta de salut i hàbits sexuals. Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat. [Arxiu PDF]. www.congreso.es/public_oficiales/L8/CORT/BOCG/A/CG_A367.PDF.

Jareño, A. (2007). "La política criminal en relación con la prostitució ¿abolicionismo o legalización?". Prostitució y trata: marco jurídico y régimen de derechos / coord. per Rosario Serra Cristóbal. ISBN 978-84-8456-842-1, pàgs. 71-86.

Ministeri d'Igualtat (2020). Resum executiu. Pla de contingència contra les violències de gènere davant de la crisi de la COVID-19. Madrid: Ministeri d'Igualtat.

Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat (2017) Pacte d'Estat contra la Violència de Gènere. Madrid: Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat. [Arxiu PDF]. https://violenciagenero.igualdad.gob.es/pactoEstado/docs/Documento_Refundido_PEVG_2.pdf.

Ministeris de Justícia, de l'Interior, d'Ocupació i Seguretat Social i de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat, Fiscalia General de l'Estat i Consell del Poder Judicial (2011). Protocol marc de protecció de les víctimes de tràfic d'éssers humans. [Arxiu PDF] <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/va/otrasformas/trata/normativaprotocolo/marco/docs/protocoloTrata.pdf>.

Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat; 2015. Pla integral de lluita contra el tràfic de dones i xiquetes amb fins d'explotació sexual 2015-2018. Madrid: Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat. Disponible en: https://violenciagenero.org/sites/default/files/plan_integral_trata.pdf.

Office of the High Commissioner for Human Rights (2002). *Recommended Principles and Guidelines on Human Rights and Human Trafficking* [Arxiu PDF] <https://www.ohchr.org/documents/publications/traffickingen.pdf>

Oficina d'Institucions Democràtiques i Drets Humans de l'OSCE (2007). Mecanismos nacionales de derivación. Aunando esfuerzos para proteger los derechos de las víctimas de trata de personas. Manual práctico. [Arxiu PDF] <https://www.osce.org/files/f/documents/5/a/13973.pdf>.

Pérez Alonso, E. (2017). "Tratamiento jurídico-penal de las formas contemporáneas de esclavitud", en Pérez Alonso, E. *et. al.* (2017) *El derecho ante las formas contemporáneas de esclavitud* (pàgs. 333-366). Tirant lo Blanch.

Plataforma Estatal d'Organitzacions de Dones per l'Abolició de la Prostitució (2020). Proposta de llei orgànica abolicionista del sistema prostitucional. Disponible en: <https://leyabolicionista.es/loasp/>.

Serra, I. (2006). La prostitución femenina en la Comunidad Valenciana. [Arxiu PDF] <https://inclusio.gva.es/documents/610706/162187124/prostitucion+femenina+CV/b2270ceb-9918-4deb-8488-124cfd671106>.

Swedish Institute (2010). Informe sobre l'avaluació de la implementació de la llei a Suècia. [Arxiu PDF] <http://www.xn--ntverketpris-gcb.se/diversetexter/thebanagainstthepurchaseofsexualservices-anevaluation1999-2008.pdf>.

Torres-Díaz, M. C. (2019). "Las mujeres como sujeto constituyente: la crisis de los 40 ante la reforma constitucional". *Revista Valenciana d'Estudis Autonòmics*, núm. 64, pàg. 160-185. ISSN: 0213- 2206. Disponible en: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6888855>.

Torres Díaz, M. C. (2020). "Prostitución y derechos de las mujeres. Una mirada crítica desde la dogmática jurídica en torno a la corporeidad sexual de las mujeres". En Benavente Moreda, P. (coord.) (2020). *Mujeres y Derechos. Una discusión jurídica sobre reproducción, sexualidad y género*, Marcial Pons, col. Biblioteca de Gobernanza y Derechos Humanos, Madrid. Disponible en: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7686437>.

Torres-Díaz, M. C. (2020). "Prostitución y teoría jurídica feminista: sobre mujeres, cuerpos y derecho"s. En L. Suárez Llanos i M. L. Valvidares coords. (2020). *Libres, dignas e iguales. Las claves jurídico críticas de la prostitución y el trabajo sexual*, Tirant Lo Blanch, col. Monografías, València, pàgs. 144-145. Disponible en: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7906626>

ANNEX I. PERSONES EXPERTES QUE HAN PARTICIPAT EN EL FÒRUM

Grup 1: Garantia dels drets i protecció socioassistencial

- MIRIAM BENTERRAK AYENSA, cap del Departament d'ONGD de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID).
- BEATRIZ BESELER SOTO, vocal de prostitució de Metges del Món de la Comunitat Valenciana.
- LARA ESTEVE MALLENT, magistrada en el Jutjat de Primera Instància i Instrucció núm. 2 de Lliria. Doctora en Dret Penal.
- SANTIAGO HERNÁNDEZ GASCÓ, inspector cap del grup 2 de la Unitat Central de Xarxes d'Immigració Il·legal i Falsedats Documentals (UCRIF) de Policia Nacional de València.
- CONCEPCIÓN JIMÉNEZ ARAGÓ, coordinadora de projecte de Villa Teresita.
- CAROLINA LLUCH PALAU, fiscal delegada d'Estrangeria de Castelló.
- CARLA MERCÉ TORRELLA, cap de la Unitat de Coordinació contra la Violència sobre la Dona de la Delegació de Govern a la Comunitat Valenciana.
- LILIANA ORJUELA LÓPEZ, de l'àrea d'Incidència Política d'APRAMP.
- OLGA PALLARUELO RODRÍGUEZ, coordinadora del Programa d'acolliment residencial per a dones víctimes de tràfic d'éssers humans amb fins d'explotació sexual de l'Associació Nova Vida.
- SILVIA PARRA NÚÑEZ, cap de la Inspecció de Treball i Seguretat Social de València.
- PATRICIA PERIS REMÓN, responsable del Programa de dona en dificultat social de Creu Roja.
- SONIA REVERTER-BAÑÓN, directora de l'Institut Universitari d'Estudis Feministes i de Gènere Purificación Escibano, Universitat Jaume I.
- JULIA ROSELL LÓPEZ, treballadora social de la Fundació de Solidaritat Amaranta.
- CAROLINA SÁNCHEZ BERMEJO, directora d'Amar Dragoste.
- MARÍA SUCH PALOMARES, directora general de l'Institut de les Dones de la Conselleria d'Igualtat i Polítiques Inclusives.
- YOLANDA TORNERO RABADÁN, responsable territorial de la Fundació. APIP-ACAM.

Grup 2: Propostes de reformes juridicoadministrativa i penal

- MARÍA LUISA CUERDA ARNAU, catedràtica de Dret Penal a la Universitat Jaume I.

- LARA ESTEVE MALLENT, magistrada en el Jutjat de Primera Instància i Instrucció núm. 2 de Lliria. Doctora en Dret Penal.
- PAULA FRAGA ARIAS, jurista especialitzada en violència de gènere.
- EDUARDO GARCÍA DE LEONARDO TOBARRA, professor de Dret Administratiu, Universitat de València
- CRISTINA GUIASOLA LERMA, professora titular de Dret Penal, Universitat de València.
- MARÍA ÁNGELES JAREÑO LEAL, catedràtica de Dret Penal, Universitat de València.
- MARGARITA MARTÍNEZ ESCAMILLA, catedràtica de Dret Penal, Universitat Complutense de Madrid.
- CONSUELO REYES MARZAL RAGA, professora titular de Dret Administratiu, Universitat de València
- ANDREA PLANCHADELL GARGALLO, catedràtica de Dret Processal, Universitat Jaume I.
- MIGUEL ÁNGEL PRESNO LLINERA, catedràtic de Dret Constitucional, Universitat d'Oviedo.
- JOSÉ VICENTE RUANO VILA, secretari de l'Ajuntament de València
- JOSEP MARIA TAMARIT SUMALLA, catedràtic de Dret Penal, Universitat Oberta de Catalunya.
- MARÍA CONCEPCIÓN TORRES DÍAZ, advocada i professora de Dret Constitucional, Universitat d'Alacant .
- MARTA TORRES HERRERO, jurista internacional, especialitzada en la lluita contra la prostitució i el tràfic amb fins d'explotació sexual.
- ANTONIO VICENTE VICENTE, inspector de la Policia Local de València.

ANNEX II. PERSONES COORDINADORES DEL FÒRUM

Grup 1: Garantia dels drets i protecció socioassistencial

- MARÍA CONSUELO ÁLVAREZ SANCHIS, Alanna, Front Abolicionista del País Valencià.
- MÓNICA DÍAZ MEGÍAS, Direcció General de Reformes Democràtiques i Accés a la Justícia, GVA.
- ANNA ISABEL LÓPEZ ORTEGA, Conselleria de Justícia, Interior i Administració Pública.
- CARLA MERCÉ TORRELLA, Delegació de Govern de la Comunitat Valenciana.
- MARISA PRIOR CARRILLO, Direcció General de Reformes Democràtiques i Accés a la Justícia, GVA.
- MARÍA SUCH PALOMARES, Directora General de l'Institut de les Dones, GVA.
- MAURA VON FÜRTH BRACONY, ASFA, Front Abolicionista del País Valencià.

Grup 2: Propostes de reformes juridicoadministrativa i penal

- RUBÉN ALBELDA COPETE, Conselleria de Justícia, Interior i Administració Pública.
- ANA CALVO SIERRA, Direcció General de Reformes Democràtiques i Accés a la Justícia, Conselleria de Justícia, Interior i Administració Pública.
- MARÍA BELÉN CARDONA RUBERT, sotssecretària de la Conselleria de Justícia, Interior i Administració Pública, GVA.
- ISABEL CARRICONDO ANTÓN, Front Abolicionista del País Valencià.
- SILVIA ESCRIBÀ BAIXAULI, Dones en Acció Xirivella, Front Abolicionista del País Valencià.
- MAITE GABALDÓN FERREROS, Moviment Democràtic de Dones de País Valencià, Front Abolicionista del País Valencià.
- JOSÉ GARCÍA AÑÓN, director general de Reformes Democràtiques i Accés a la Justícia.